

1836-1841 TARİHLİ KARAMAN AHKÂM DEFTERİ KAYITLARINDA VAKIFLAR

Sonnur TELEKE*

Özet

Gerek Selçuklu Devleti, gerekse Osmanlı Devleti'nde yollar, köprüler, çeşmeler, hastahaneler, medreseler, câmiler, mescitler, zâviyeler, kütüphaneler, hanlar, kervansaraylar vb. sosyal, dini ve kültürel yapılar vakıf müessesesi marifetiyle gerçekleştirilmiştir. Anadolu'nun fethinden itibaren Türk-İslam kültürünün kesintisiz devam etmesinde vakıfların önemli bir rolü olmuştur. İnsanların/zümrelerin birbirleriyle kaynaşıp bütünleşmesinde de vakıfların önemli bir yeri vardır.

Ahkâm Defterlerindeki hükümlerden bir bölgede bulunan vakıflar ve vakıf eserlerin tespit edilmesi mümkündür. Bu çalışmada Osmanlı idari yapısı içerisinde önemli bir merkez durumunda olan Karaman'a ait 35 numaralı Ahkâm Defterinde yer alan hükümlerden 19. yüzyılın ilk yarısında Karaman'da mevcut vakıflar ele alınmıştır. Ahkâm Defteri kayıtlarından bu tarihlerde vakıf müessesesinin faal olarak devam ettiği de anlaşılmaktadır. Bu itibarla vakıflar, Osmanlı Devleti'nin bir sosyal-hukuk devleti olduğunun delili kabul edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Ahkâm Defterleri, vakıflar, Karaman, sosyal devlet

THE WAQFS IN KARAMAN AHKÂM DEFTERİ DATED 1836-1841

Abstract

Both the Seljuk state and the Ottoman state roads, bridges, fountains, hospitals, madrasahs, mosques, masjids, lodges, libraries, caravanserais, etc. social, religious and cultural structures were built through the waqfs. Since the conquest of Anatolia, the waqfs played an important role in the uninterrupted continuation of Turkish-Islamic culture. The Waqfs have an important place in the merging and integration of people/groups.

It is possible to identify the waqfs and the works of the waqfs in a region from the provisions of verdict registers. In this study, the existing the waqfs in Karaman were examined in the first half of the 19th century from the verdicts, of the 35 number verdict register of Karaman which is an important center within the Ottoman administrative structure. It was understood from the verdict registers that waqfs continued actively at these dates. In this respect, the waqfs can be regarded as evidence that the Ottoman state was a social law state.

Key Words: Ottoman State, Verdict Registers, waqfs, Karaman, social state

---

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yakıncağ Tarihi,
sonnurteleke89@gmail.com

Giriş

İnsanoğlu, doğuştan getirdiği bir takım özellikleri sebebiyle akli olgunluğa ulaşınca iyiyi kötüyü ayırt etmeye ve daha ziyade iyiyeye yönelmeye mütemayil olmuştur. İnsanın doğuştan sahip olduğu özellikler ile yaşadığı ortamın şartları, ferdi anlayışlar ve davranışları şekillendirmekle kalmaz sosyo-kültürel ritüeller ve vicdani sorumluluk duygusunun oluşmasını da temellendirir. Bu itibarla tarih boyunca fitratı gereği insanın, iyilik yapmak ve hayır işlemek duygu ve düşüncesi; bütün dinler ve medeniyetlerin merkezinde yer almıştır.

Mevcut şartların kaçınılmaz bir sonucu olarak toplumda bir arada yaşayan insanların sosyal ve ekonomik yapıları itibarıyla farklılıklar göstermesi, tabii olarak kuvvetli-zayıf; zengin-fakir gibi tarafları ortaya çıkarmıştır. Dini-kültürel anlayışla birlikte toplumdaki imtiazın ve yardımlaşma duygusunun bir gereği olarak ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunmak her şeyden önce insani ve vicdani bir görev olarak telakki edilmiştir. Bireysel olarak yapılan yardımlar, ihtiyaç sahiplerinin artması, eğitim ve medeniyet seviyesinin yükselmesi gibi sebeplerle zamanla sistematik ve müteşekkil hayır müesseseleri marifetiyle yapılmaya başlanmıştır. Bu müesseselerin en çarpıcı örneği vakıflardır.

Lügatte “*durmak, durdurmak ve alıkoymak*” manasına gelen “vakıf”¹, terim olarak, “bir malın veya mülkün sahibi tarafından satılmamak koşuluyla bir hayır işine ebediyen bağışlanması şeklinde hukuki bir işlemle kurulan hayır müessesesini ifade etmektedir”². Geniş manasıyla vakıf, bir kişinin elinde bulunan mülkünden bir kısmını, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda dini, hayri ve sosyal bir gaye için Allah’a yakın olma niyetiyle ömür boyu kamu yararına tahsis etmesidir.

Vakıf müessesesinin temel ilkeleri ve hukuki esasları, İslâm’ın esaslarına göre tespit edilmiş ve hızla yayılmıştır.³ Bütün İslâm toplumlarında dini, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan oldukça önemli bir yere sahip olan vakıf müessesesi, asırlar boyunca İslâm memleketlerinde etkili olmuş⁴, özellikle Selçuklu ve devamında Osmanlı Devleti’nin hüküm sürdüğü yıllarda; yollar, köprüler, çeşmeler, hastahaneler, medreseler, câmiler, mescitler, zâviyeler, kütüphaneler, hanlar, kervansaraylar vb. sosyal, dini ve kültürel yapıların tesisleriyle zirveye ulaşmıştır.⁵

Vakıflar, fakirlere yardım etmek amacı dışında Türk-İslam kültürünün taşınması ve yerleşmesinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Türklerin, daha 11. yüzyıldan itibaren, bölükler, oymaklar ve boylar halinde önce Anadolu’ya buradan da Rumeli’ye geçmeleri ve belli bölgelere yerleşip buralardaki eski köy ve kasabaları Türkleştirmeleri, bunun yanı sıra yeni köyler ve şehirler kurmaları, özellikle sosyal hayatı oluşturan insanların/zümrelerin birbirleriyle kaynaşıp bütünleşmesi vakıflar sayesinde gerçekleştirilmiştir.⁶

Bu bilgilerden anlaşılacağı gibi fethedilmiş olan yerlerin imar edilerek bir Türk şehri haline getirilmesinde ve şehir yapısının oluşmasında vakıfların ve vakıf eserlerin önemli bir yeri vardır. Selçuklu sultanları yeni şehirler kurmuşlar, mevcut şehirleri de yeniden inşa etmişlerdir. Fethedilen yerler bir yandan mamur hale getirilirken bir yandan da başka bölgelerden getirilen nüfus buralara iskân edilmiştir.⁷ Osmanlı Devleti de fetih politikası izleyerek geniş coğrafyalara yayılmış ve kontrolü altına aldığı bölgelerde vakıf eserler inşa etmiş; ayrıca fethettiği şehirlerdeki mevcut eserlere dokunmamış, onları olduğu gibi muhafaza etmiştir.

¹ Ferit Devellioğlu, “Vakf”, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2013, s. 1321; Mehmet Kanar, “Vakf”, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul 2008, s. 1106; Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf”, *İslâm Ansiklopedisi*, Eğitim Bakanlığı yayınları, C. XIII (1986), s. 153.

² Mehmet Zeki Pakalın, “Vakıf”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s. 577; Hacı Mehmet Günay, “Vakıf”, *İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı yayını, C. XXXXII (2012), s. 475.

³ Nazif Öztürk, *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983, ss. 55-56.

⁴ Mehmet Fuad Köprülü, “Vakıf Müessesesinin Hukukî Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü”, *Vakıflar Dergisi*, sy. 2 (1942), s. 1.

⁵ Hüseyin Çınar ve Miyase Koyuncu Kaya, *Vakıflar Kaynakçası*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2015, s.1; Osmanlı Devleti’nin mali ve siyasi gücünün artmasıyla birlikte vakıfların sayısı da artmaya başlamış, memleketin her yerinde giderek çoğalan vakıfların, merkezi bir idare ile kontrol altında tutulması gerekli görülmüştür. Bu sebeple, vakıfların tek bir elde toplanmasına karar verilerek 14 Ekim 1826 yılında çıkarılan bir fermanla Evkâf-ı Hümayun Nezâreti kurulmuştur. Bkz. Nazif Öztürk, “Evkâf-ı Hümayun Nezâreti’nin Kuruluş Tarihi ve Nâzırların Hal Tercümeleri”, *Vakıflar Dergisi*, sy. 15 (1982) s. 96; Nazif Öztürk, *Elmalılı M. Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s. 3.

⁶ Bahaeddin Yediyıldız, “Sosyal Bütünleşme Açısından Türk Vakıfları”, *Vakıf Haftası Dergisi*, sy. 1 (1984), s. 34.

⁷ Hilmi Ziya Ülken, “Vakıf Sistemi ve Türk Şehirciliği”, *Vakıflar Dergisi*, sy. 9 (1974), s. 31.

Osmanlı Devleti'nin vakıflara verdiği önem ve vakıflarla ilgili politikasının takip edilebileceği yerlerden birisi Karaman'dır.

Karaman, tarihinde birçok devlet, imparatorluk, krallık ve beyliğe yurtluk yapmış önemli bir merkezdir. Tarım ve hayvancılığa elverişli olmasının yanında, yollarının kavşak noktasında bulunması sebebiyle şehir olarak Karaman'ın tarihini çok eski tarihlere kadar götürmek mümkündür. Karaman ve çevresi 1071 Malazgirt Meydan Muharebesi'nden sonra Anadolu'ya giren Türk boyları tarafından fethedilmiştir. 1165 tarihinde, II. Kılıç Arslan tarafından Anadolu Selçuklu topraklarına katılan Karaman şehri, uzun süre Selçuklu hâkimiyetinde kalarak Anadolu'nun her yerinde görüldüğü gibi hızla Türkleşmiş ve İslamlaşmıştır. 1248 Köseadağ Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun, Moğol istilâsına uğraması ve Selçuklu Devleti'nin dağılması üzerine kurulan Türk beyliklerinin biri de Karamanoğulları Beyliği olmuştur. Diğer beyliklere göre daha kalabalık ve askerliğe yatkın olan Karamanoğulları, devlet kurma arzularını körükleyen karışıklıklardan yararlanarak 1256 yılında Karaman Bey önderliğinde Karamanoğulları Beyliği'ni kurmuşlardır.⁸

Karamanoğulları Beyliği, Selçuklu beylikleri içerisinde en güçlü beylik olmuştur. Ancak jeopolitik ve jeostratejik açıdan daha iyi bir konumda bulunan Osmanlılar, her alanda hızlı bir gelişim göstererek kısa zamanda büyümüştür. Güçlenen Osmanlı Devleti ile kendisini Selçuklu Devleti'nin devamı ve mirasçısı olarak gören Karamanoğulları Anadolu'nun hâkimiyeti konusunda karşı karşıya gelmişler ve uzun süren mücadeleler sonunda Karaman mülkü 1473 Otlukbeli zaferinden sonra Sultan II. Bayezid döneminde Osmanlı topraklarına bağlanmıştır.⁹

Karaman, Osmanlı hâkimiyeti altına girdikten sonra Osmanlı idari yapısında yapılan değişikliklerle 1514 yılında eyalet yapılmıştır.¹⁰

Karaman coğrafyasının Türkler tarafından fethinden sonra bölgede tebarüz eden Türk/İslam kültürü ve varlığı, Osmanlı hâkimiyetinden önce olduğu gibi Osmanlı idaresinde de devam etmiştir.¹¹ Gerek Karaman'a dair kayıtlardan/düzenlemelerden¹² gerekse yapılan eserlerden bu devamlılığı anlamamız mümkündür. Söz konusu kayıtlar, aynı zamanda bir bölgenin idari ve sosyo-ekonomik yapısı hakkında olduğu gibi devletin teşkilat yapısı hakkında da önemli bilgileri ihtiva etmektedirler. Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girdikten sonra vakıf geleneğini devam ettiren şehirlerden birisi de Karaman'dır. Hakeza Karaman'a ait kayıtlardan bir kısmının evkaf kayıtları ve varlığını tespit ettiğimiz vakıf eserlere ait olduğu görülmektedir. Bu itibarla Karaman tarihine dair ana kaynak

⁸ Osmanlı hakimiyeti öncesi Karaman tarihi hakkında bkz. Mehmet Kurt, *Eskiçağda Karaman*, Murat Kitabevi, Ankara 2007; İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Karaman Tarihi: Ermenek ve Mut Âbideleri*, Baha Matbaası, İstanbul 1967, ss. 11-66; Abdullah Uysal, Necati Alodalı ve Musa Demirci, *Dünü ve Bugünüyle Karaman: Kültür, Tarih, Coğrafya, İlçe, Kasaba ve Köyler*, Karaman Yunus Emre Kültür Derneği Yayınları, Konya 1992; Ahmet Mısırlıoğlu, *Karaman Tarihi ve Kültürü-Bir Zamanlar Karaman*, Karaman 2008; Alaattin Uca ve Aytunç Ülker, "1917 Tarihli Karaman-Konya-Ereğli Haritası ve Değerlendirilmesi", *History Studies: International Journal of History*, C. VI/ sy. 2 (2013), ss. 454-455; Johannes Heindrik Kramers, "Karaman", *İslâm Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı yayını, C. VI (1977), ss. 309-311; Metin Tuncel, "Karaman", *İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı yayını, C XXIV (2001), ss. 444-447.

⁹ Karamanoğulları Beyliği'nin Osmanlı hâkimiyetine kesin olarak ne zaman geçtiği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Kaynaklarda Karaman'ın 1466-1467'de (Alaaddin Aköz, "*Şer'iyye Sicillerine Göre*" XVI. Yüzyıl Sonu ile XVII. Yüzyıl Başlarında Karaman, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Konya 1987), s. 30); 1474'de (Faruk Sümer, "Karamanoğulları", *İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı yayını, C. XXIV (2001), s. 459); 1468-1474'te (Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, çev. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005, 17. bs., s. 110) 1474'te (Mehmet Akif Erdoğan *Osmanlı Yönetiminde Beyşehir Sancağı (1522-1584)*, İstanbul 2006, s. 51); 1476'da (Şehabettin Tekindağ, "Son Osmanlı-Karaman Münasebetleri". *Tarih Dergisi*, C. XIII/ sy. 17-18 (1963), s. 71); 1481'de (Nejat Göyünç, "Osmanlı Devleti'nde Taşra Teşkilâtı (Tanzimat'a Kadar)", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. VI/ sy. 31 (1999), s. 77) Osmanlı Devleti hâkimiyetine geçtiği belirtilmektedir.

¹⁰ Osmanlı Devleti idari düzenlemesiyle Karaman, Osmanlı hükümetinin Rumeli, Anadolu (Batı Anadolu) ve Rum Beylerbeyliği'nden sonra dördüncü beylerbeyliği olarak kurulmuştur. Bkz. İnalçık, *a.g.e.*, s. 110; Karaman, 1868'de Konya Vilayeti'ne bağlı bir kaza olmuştur. Bkz. Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın Nu: 26, Ankara 2017, s. 423.

¹¹ Hüseyin Hüsnü Sapançalı, *Karaman Ahval-i İctimaiyye Coğrafıyye ve Tarihiyyesi 1338 R./1341 H.*, C. I, Yay. İbrahim Güler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s. 38.

¹² Karaman eyaletindeki düzenlemelerle evkâf, emlak, timar ve hasların kontrolleri yaptırılarak çıkan sonuçlar defterlere kaydedilmiş, idari alanda Konya, Kayseri, Kırşehir, Bozok, Beyşehir, Akşehir, Niğde, İçel, Aksaray, Maraş ve Tarsus şehirleri Karaman Beylerbeyliği adı altında birleştirilmiştir. Bu idari yapıda Karaman'a bağlı sancak, kaza ve nahiyelerin sayısı zaman içinde değişim göstermiştir. Bkz. Mehmet Akif Erdoğan, "Kanuni'nin ilk yıllarında Karaman Vilayeti", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. VIII/ sy. 1 (1993), s. 37.

durumunda olan ahkâm defterleri de Karaman'da bulunan vakıfları tespit etmemizi sağlayan önemli belgelerdendir.

1. Karaman Ahkâm Defterleri ve 35 No'lu Karaman Ahkâm Defteri

Osmanlı Devleti'nin genişleyen sınırları, hâkimiyeti altındaki vilayetlerin idaresini zorlaştırmaya başlayınca, devlet yeni bir idari yapılanmaya gitmiş, bu amaçla ülkeyi eyaletlere bölerek merkeze bağlı yeni bir sistem kurmuştur. Osmanlı eyalet sistemine göre her eyalet kendi içinde sancaklara, kazalara, nahiyelere ve karyelere bölünerek idare edilmeye başlanmış ve devlet işlerinin düzenli bir şekilde yürütülebilmesi için Fatih Sultan Mehmed zamanında Divan-ı Hümayun kurulmuştur.¹³

Divan-ı Hümayun, devlete ait siyasi, idari, mali ve askeri işlerin yanında her türlü istek ve şikâyetlerle de meşgul olur, ülkenin bütün önemli meseleleri burada müzakere edilir ve davalarla ilgili hükümler de burada verilir.¹⁴ Divan-ı Hümayun, Osmanlı devlet yönetiminde 15. yüzyıl ortasından 17. yüzyılın ilk yarısına kadar hükümet işlerinin yanı sıra halkın şikâyetlerini devlete iletebildiği bir merci olarak yüksek mahkeme hizmeti görmüştür.¹⁵ Osmanlı Devleti'nde bir mahkeme vasfı taşıyan Divan-ı Hümayun'un temel görevi adaleti tesis etmektir. Adalet, halkın şikâyetlerini doğrudan hükümdara sunabilmesi ve onun emirleri doğrultusunda haksızlıkların ortadan kaldırılması anlamını taşımaktaydı.¹⁶ Hangi din ve mezhebe mensup olursa olsun, kadın-erkek ayırt etmeksizin herkes meselesinin çözümü için Divanı Hümayun'a başvurabilirdi.

Divan'da görüşülen tüm konular ve sonunda çıkan kararlar hukuki bir nizama sahipti. Bu nedenle Divanı Hümayun'da görülen davalar, ilgili kalemler tarafından konularına göre ayrı defterlere yazılarak kayıt altına alınmıştır. Divan-ı Hümayun'dan çıkan kararların yazıldığı ve eyaletlerin idari, sosyal, ekonomik, dini ve kültürel yapısı hakkında önemli bilgiler edindiğimiz defterlerden birisi de Ahkâm Defterleri'dir.

Ahkâm, "karar, yargı; ilim, anlayış" gibi anlamlara gelen "hükm" kelimesinin çoğuludur.¹⁷ Muhteva itibariyle Şikâyet Defterleri'nin devamı olan Ahkâm Defterleri, Osmanlı'nın kalabalık nüfusu ve geniş sınırları sebebiyle 1742 tarihinden itibaren eyaletlere göre ayrı ayrı tutulmuş¹⁸ ve II. Meşrutiyet'e kadar da davaların defterlere kaydedilmesi usulü devam etmiştir. Vilayet Ahkâm Defterleri toplam 16 vilayeti kapsamaktadır.

Karaman Ahkâm defterleri, H. 1155-1295/ M. 1742-1878 tarihleri arasındaki hükümleri ihtiva eden 39 adet defterden oluşmaktadır. Bu defterler Karaman Vilayeti'ne bağlı olan Aksaray, Akşehir, Beyşehir, Kayseri, Kırşehir, Konya ve Niğde Sancakları'na ait hükümleri ihtiva etmektedir.¹⁹ Üzerinde çalıştığımız 35 numaralı Karaman Ahkâm defterinde (Defterin dijital kopyasında) toplam 100 görüntü, 181 sayfa ve muhtelif konulara ait 467 hüküm bulunmaktadır.

Defterde yer alan hükümlerin 46'sı Karaman Eyaleti'nde bulunan vakıflara aittir. Bu hükümlerde 34 vakıf kaydına rastlanmıştır.

1836-1841 Tarihli Karaman Ahkâm Defteri'nde yer alan vakıf kayıtları şöyledir:

*Abdal İlyas Zâviyesi Vakfı*²⁰

*Vakfın mütevellileri olan Hüseyin ve Osman'ın müracaatı üzere, vakıf tımarları sahipleri arasında kayıtlı yerlerin gelirleri konusunda ortaya çıkan anlaşmazlığın halli için Konya ve Develü'ye hitaben hüküm gönderilmiştir.*²¹

¹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1984, s. 1; Divan-ı Hümayun Teşkilatı hakkında geniş bilgi için bkz. Ahmet Mumcu, "Divân-ı Hümâyun", *İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı yayını, C. IX (1994), ss. 430-432

¹⁴ Tefik Temelkuran, *Divan-ı Hümayun Mühimme Kalemi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeniçağ Tarihi Kürsüsü, Bitirme Tezi, (İstanbul 1969-1970), s. 2.

¹⁵ İnalçık, *a.g.e.*, s. 94.

¹⁶ Halil İnalçık, "Şikâyet Hakkı: 'Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzar'lar", *Osmanlı Araştırmaları*, C. VII/ sy. 8 (1998), s. 33.

¹⁷ Ahkâm, genel anlamda, belli bir konu hakkında konulmuş bulunan kuralların bütünü ifade etmek için kullanılır. Bkz. Ahmet Özel, "Ahkâm", *İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı yayını, C. I (1988), s. 550.

¹⁸ Halil Sahillioğlu, "Ahkâm Defteri", *İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı yayını, C. I (1988), s. 551.

¹⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, A. {DVNS. AHK. KR. d.0035}.

²⁰ Abdal İlyas Zâviyesi Vakfı, Niğde'nin Develü nahiyesine tabi Kızık köyünde kurulmuştur. Bkz. Fahri Çoşkun, "888/1483 Tarihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri", *Vakıflar Dergisi*, sy. 33 (2010), s. 49.

Niğde'nin Develü nahiyesine tâbi Kızık köyünde bulunan *Abdal İlyas Zâviyesi Vakfı*, Niğde'nin Bor nahiyesinde Güldeler köyü tımarına sahiptir. Şamardı'nın Yarmaca (?) köyündeki tımarı ise Mustafa oğlu Seyyid Hüseyin ve İbrahim oğlu Seyyid İbrahim sahiptir. Mutasarrıflar arasında, üzerlerine kayıtlı olan yerlerin gelirleri ile ilgili ortaya çıkan anlaşmazlığın çözümü için Abdal İlyas Zâviyesi Vakfı mütevellileri Osman ve Hüseyin'in müracaatı üzerine defter emini el-Hac Mehmed Said Muhib'in tahkikatı ile resmi kayıtlar çerçevesinde halli için Konya Eyaleti müşiri el-Hac Ali Paşa ile Develü nâibine hitâben hüküm gönderilmiştir.

Abdal Süleyman Zâviyesi Vakfı

*Tımar sahiplerinin topladığı hasılat konusunda, aralarında çıkan anlaşmazlığın kanun ve nizam gereğince resmi kayıtlar esas alınarak halledilmesine dair Kayseriye Sancağı mutasarrıfına ve Sahra nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*²²

Kayseriye'nin Kenar Irmak nahiyesine tâbi Car A'mer (?) köyü ve çevresinde tımar sahibi Asâkir-i Mansûre emeklilerinden Süleyman oğlu Ali'nin tımarına bağlı yerlerden Pınarcık mezraası ile Fureman (?) nahiyesine tabi Alın Pınarı mezraası hasılatı hakkında, Sahra nahiyesine tâbi Mezri Pınarcık Ayağı (?) köyünde vâki *Abdal Süleyman Zâviyesi Vakfı* idaresi ile Pınarcık mezraası voyvodası arasındaki anlaşmazlığın kanun ve nizam gereğince resmi kayıtlar esas alınarak halledilmesine dair Kayseriye Sancağı mutasarrıfı Yusuf Paşa ile Sahra nâibine hüküm gönderilmiştir.

Ahi Evren Zâviyesi Vakfı²³

*Vakfın Zâviyedârı olan Şeyh Musa Efendi, zâviyeyi iyi amaçlarla kullanmasına rağmen mütesellim tarafından mağduriyete sebep olacak şekilde kullanılması neticesinde oluşan haksızlığa izin verilmemesine dair Kırşehir kazası nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*²⁴

Kırşehir Sancağı'nda bulunan *Ahi Evren Zâviyesi* zâviyedarı olan Şeyh Musa Efendi zâviyeye gelen fakir ve dervişlere yemek yedirerek ve ikram ederek ihtiyaçlarını görmek için gayret etmekte olduğu halde mütesellim tarafından zâviyede çoğu vakitler askerî ve sivil erkânın konaklatılarak bedava yem ve yiyecek talebiyle mağdur edildiklerinden şikâyet etmektedir. Bu konudaki haksızlığa meydan verilmemesine dâir önceden çıkmış olan padişah emri yeni padişahın Osmanlı tahtına oturmasıyla aynen yenilenmiş olduğundan bu husustaki haksızlığa izin verilmemesi hakkında Kırşehir kazası nâibine hüküm gönderilmiştir.

*Ahi Evren Zâviyesi Vakfı zâviyedarı Şeyh Musa Efendi'nin, Zâviyenin imkânlarının amacı dışında kullanılmaması hakkında önceden yaptığı şikâyetine sonradan yazılan sonucu bildirir hükümdür.*²⁵

Kırşehir Sancağı'ndaki *Ahi Evren Zâviyesi*'nde berat ile vazifeli olan Şeyh Musa Efendi tarafından söz konusu zâviyede derviş ve gariplere yemek verilmekte iken vali ve mütesellim olan şahıslarca zâviyenin imkânları askeri ve gayr-i askeri işlere sarf edildiği şikâyet edildi. Bundan böyle yolcu ve gariplerin haklarının gasp edilmemesi zâviyenin maksat dışı kullanılmaması hakkında Kırşehir kazası nâibine hüküm gönderilmiştir.

*İmamlık ve hatiplik vazifesinden bulunan kişilerden avarız hanesine bağlı vergi alınmaması gerekirken vergi konusunda rencide edildiklerini arz ettiklerinden, rahatsız edilmemelerinin temini için gerekenin yapılmasına dair Kırşehir kazası nâibine, müftüsüne, bütün maliye ve zabtiye memurlarına ve meclis azalarına hitaben hüküm gönderilmiştir.*²⁶

²¹ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 57/2.

²² BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 66/1.

²³ Ahi Evren Zâviyesi Vakfı, Anadolu Selçukluları zamanında, Ahi teşkilatının kurucusu Ahi Evren tarafından Kırşehir'de kurulmuştur. Ahilik başlangıcından itibaren Kayseri, Konya ve Kırşehir etrafında teşkilatlanıp şekillenmiş daha sonra da tüm Anadolu'ya yayılmıştır. Memleketin her yerinde hızla çoğalmaya başlayan ahilik teşkilatı ve bunların adı ile kurulan ahi vakıfları, şehir merkezleri yanında en ücra köy ve mezraalarda faaliyet göstermiş, zâviyelerin yanı sıra, câmi, mescid, türbe ve medrese gibi çeşitli ihtiyaçlara da hizmet eden vakıflar kurarak bunları idare etmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan Yörük, "XV. Yüzyılda Karaman Topraklarında Ahiler ve Ahi Vakıfları", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 20 (2008), s. 666.

²⁴ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 124/1.

²⁵ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 74/2.

²⁶ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 128/6.

Kırşehir’de mefdun bulunan Ahi Evren Hazretlerinin zâviyesi içindeki câmide imamlık ve hatiplik vazifesinde bulunan Hafız Ali bin Osman ve Hafız Osman’dan avarız hanesine bağlı vergi alınmaması gerekirken vergi konusunda rencide edildiklerini *Ahi Evren Zâviyesi Şeyhi Seyyid Musa Efendi* arz ettiğinden söz konusu zatların haksız yere vergi hususunda rahatsız edilmemelerinin temini için Kırşehri kazası nâibi ve müftüsü ile maliye ve zabtiye memurları ve meclis azalarına hüküm gönderilmiştir.

Âşık Paşa Zâviyesi Vakfı²⁷

*Defter-i Hakâni’de kayıtlı bulunan tımar sahiplerinin, kendilerine ait yerlere müdahale edilmemesi ve resmi kayıtlar doğrultusunda hareket edilmesinin temini hakkında Konya eyaleti müşirine ve Kırşehri nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*²⁸

Kırşehri Sancağı’nın Günyüzü nahiyesine tâbi Gökcelü köyü ve Kuyucak mezraası Ahi Evren Zâviyesi Vakfı’na, Günyüzü nahiyesinin Karapınar köyü tımar olarak Ahmed oğlu Abdülkadir’e, Ahi Yurdu köyü Hass-ı Hümayun’a, Dodurak (?) köyü tımarı İsmail oğlu Seyyid Ali’ye, Kırşehri nahiyesinin Gökce Öyüg (?) Oduşar (?) ve Küçük Boras (?) mezraalarının *Âşık Paşa Zâviyesi Vakfı*’na ait oldukları Defter-i Hakâni’de kayıtlı bulunmaktadır. Tımar sahibi şahıslar tarafından vakıflara ait olan yerlerin hasılatına müdahale edilmemesi için resmi kayıtlar doğrultusunda kanun ve nizam çerçevesinde hareket edilmesinin temini hakkında Konya Eyaleti müşiri el-Hac Ali Paşa ile Günyüzü ve Kırşehri nâiblerine hitâben hüküm gönderilmiştir.

*Bazı köylerin mutasarrıfları ile vakıf köyleri arasında hasılat paylaşma anlaşmazlığının çözümü için Ankara Feriki ile Kırşehri nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*²⁹

Kırşehri nahiyesine tâbi Gök Öyüg (?) mezraası ve Yüreğir (?) köyü tımarına Ahmed ve Emin adlı şahıslar ortaklaşa mutasarrıf olmuşlardır. Aynı nahiyeye tabi olan Gökdere köyünün ise tümüyle *Âşık Paşa Zâviyesi Vakfı* ile Ahi Evren Zâviyesi Vakfı’na ait olduğu Defter-i Hakâni’de kaydedilmiş ise de mutasarrıflar ile vakıf idarecileri arasında hasılat toplama konusunda anlaşmazlık hâsıl olmuştur. Defter kayıtları göz önüne alınarak mutasarrıflar ile vakıf idaresi arasında zuhûr eden hasılat konusundaki ihtilafın kanun ve nizam dâhilinde halli hakkında Ankara Feriki Yusuf Paşa ile Kırşehri nâibine hüküm gönderilmiştir.

*Evvelden yapılan şikâyet üzerine gerekli işlemlerin yapılmasına dair Ankara Feriki ile Kırşehri nâibine hitaben ikinci kez hüküm gönderilmiştir.*³⁰

Ahmed ve Emin adlı şahısların tımara ortaklaşa tasarruf ettikleri Kırşehri’ye tâbi Gök Öyüg (?) Gökce Öyüg (?) mezraaları ve Yüreğir (?) köyü mutasarrıfları ile *Âşık Paşa Zâviyesi Vakfı* ve Ahi Evren Zâviyesi Vakfı’na ait Gökdere köyü idarecileri arasında hasılat konusunda çıkan ihtilaf sebebiyle defter emini Mehmed Said Muhib ile Evkâf-ı Hümayun nazırı Ahmed Ziver Efendiler vasıtasıyla gerekli tahkikat için vakıflar ile ilgili defterler ve birer nüsha vakfiyenin gönderilmesine dair Ankara feriki Yusuf Paşa ile Kırşehri nâibine hitâben hüküm gönderilmiştir.

Bekir Mehmed Şah Çelebi bin Mevlâna Seyyid Sinan Vakfı

*Şikâyet üzere Bekir Mehmed Şah Çelebi bin Mevlâna Seyyid Sinan Vakfı köylerinde bulunan ve harap olmuş üç değirmenin yeniden inşası konusunda şahıslar arasında çıkan anlaşmazlığın halline dair Anduğu nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*³¹

Niğde’nin Anduğu nahiyesine tâbi Keşlemek (?) köyü ve Emresa (?) mezraası ile Bulutluboran (?) mezraası hasılatları *Bekir Mehmed Şah Çelebi bin Mevlâna Seyyid Sinan Vakfı*’na aittir. Kumi (?)

²⁷ Âşık Paşa Zâviyesi Vakfı, Âşık Paşa tarafından Kırşehir’de kurulmuştur. Orta Anadolu’nun büyük şair ve mutasavvıflarından olan Âşık Paşa’nın (1272-1333) asıl adı Alaeddin Ali’dir. Âşık Paşa, Horasan’dan Anadolu’ya göç eden tanınmış sufilere Baba İlyas Horasani’nin torunu ve Muhlis Paşa’nın büyük oğludur. Âşık Paşa’nın Kırşehir’de doğup doğmadığına dair kesin bir bilgi olmamakla birlikte, kitabesinden doğum (H.670/M.1271-1272) ve ölüm (H.733/M.1332-1333) tarihi bilinmektedir. Türk Edebiyatı ve Türk Dili için önemli bir yere sahip olan Âşık Paşa, vefat ettiğinde Kırşehir’de bulunan bugünkü türbesine defnedilmiştir. Bkz. Cevat Hakkı Tarım, *Tarihte Kırşehri-Gülşehri: Babailer-Ahiler-Bektaşiler*, Yeniçağ Matbaası, İstanbul 1948, s. 26. Âşık Paşa’nın vakfi hakkında bilgi bulunamadığından vakfın işleyişi, mütevellileri ve gelirleriyle ilgili de bilgi sahibi olunamamıştır.

²⁸ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 53/2.

²⁹ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 62/1, 62/2.

³⁰ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 62/2.

³¹ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 83/3.

ile Başvıran köylerini ise hassa zülüflerinden Mehmed veled-i Abdullah tımar olarak tasarruf etmektedir. Bu köylerde önceden bulunup harâb olan üç değirmen yerine yeni bir değirmen inşa edilmek istenmesine bazı kimseler engel olmaktadır. Eski değirmenlerin tamir edilmesi yahut yeni bir değirmen inşa edilmesi konularındaki anlaşmazlıkların halli için Halil veled-i İbrahim İbn-i Hacı Ahmed adlı şahıs ile Emetullah isimli hatunun müracaatı üzerine bilirkişi tayin edilerek kararın mahallinde alınmasına dâir Anduğu nâibine hitâben hüküm gönderilmiştir.

Beyhan Sultan Evkâfi-Veli Ağa Câmii

*Vakıf görevlisinin vazife bedelinin ödenmemesi konusunda yapılan şikâyet üzerine vakıflarla ilgili resmi kayıtlar incelenmiş ve Kırşehir kazası nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*³²

Merhûme Beyhan Sultan Evkâfi köylerinden Kırşehir’ne tâbi Konur nahiyesine bağlı Abbas Kocalı (?) köyünde hayır sahiplerinden Veli Ağa’nın Câmii’nde berat ile vazifeli hatip Hafız Ömer Efendi’ye, söz konusu vakıftan verilmesi engellenen vazife bedeli konusunda şikâyet vaki olmuştur. Evkâf-ı Hümayun nazırı Seyyid Mehmed Hasib’in marifetiyle yapılan tahkikat neticesi hatiplik vazifesinin Hafız Ömer’e verilmiş olduğu resmi kayıtlarla tespit edildiğinden vakıf malından söz konusu tahsisatın kusursuz ödenmesi hususuna dikkat edilmesi hakkında Kırşehir kazası nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.

Dedeği Zâviyesi Vakfı³³-Hazînedâr Yusuf’un Dâru’l-Hıfz Vakfı.

*Vakıf hizmetinde berat ile görevlendirilmiş olan şahıslara vakfın dışından bazı kimselerce yapılan haksız müdahalenin men edilmesine dair Konya müşiri ve Ilgın nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*³⁴

Konya’nın Ilgın nahiyesine tâbi Mahmud Hasrı (?) köyünde bulunan *Hazînedâr Yusuf’un Dâru’l-Hıfz Vakfı* ve *Dedeği Zâviyesi Vakfı*’na berat-ı şerife ile Şeyh Hacı Veli ve Şeyh Ömer resmî olarak görevlendirilmişlerdir. Adı geçen köyde bulunan Dedeği Zâviyesi Vakfı emlakı hakkında emr-i şerif bulunmasına rağmen Konyalı Çömlekçi Ahmed tarafından yapılan gereksiz ve haksız müdahalenin men edilmesine ve bu konuda vakıf nizamı ile Defter-i Hakâni kayıtları dikkate alınarak kanun dâhilinde gereğinin yapılmasına dâir Konya Eyaleti müşiri el-Hac Ali Paşa ile Ilgın nâibine hitâben hüküm gönderilmiştir.

Hacı Bektaş Divanı Zâviyesi Vakfı

*Vakıf, tımar ve zeamet sahipleri arasında hisselerine düşen hasıllara riayet etmemeleri sebebiyle çıkan anlaşmazlığın, konuyla ilgili defter kayıtları esas alınarak çözülmesi yönünde Konya müşiri ve Süleymanlı nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*³⁵

Kırşehir Sancağı’nın Konur nahiyesine tabi Karapınar köyü, Süleymanlı nahiyesine tabi Sekizerlük (?), Kürdinler viran (?) ile Bucak köyü arazisinde tımar sahibi Asakir-i Mansure süvarisi tekaüdlilerden Abdullah veled-i Ebubekir, Süleymanlı nahiyesinin Bucak köyünde *Hacı Bektaş Divanı Zâviyesi Vakfı* idaresi ile Süleymanlı nahiyesinin Kerhçek köyü (?) ve Sağrı köyü (?) ile civarında zeâmet sahiplerinden Ahmed veled-i el-Hac Süleyman ve Konur nahiyesinin Kürdözü (?) köyü ve çevresinde zeâmet sahibi Humbaracı Mustafa veled-i Ömer vesair şahıslar arasında vakıf köyleri gelirlerinden hisselerine düşen miktara kanaat etmemeleri yüzünden çıkan anlaşmazlığın

³² BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 8/2.

³³ 1866-1841 tarihli Ahkâm Defteri’nde, Konya’nın Ilgın nahiyesine tabi Mahmud Hisarı karyesinde kaydedilen Dedeği Zâviyesi Vakfı, bazı kaynaklarda dedeki, didi, dede, dediyi, dediği şeklinde okunmuştur. Bkz. Feridun Nafiz Uzluk, *Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları Fihristi*, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara 1958, s. 50; Hepsinin aynı nahiyeye ve karyeye tabi olduğu göz önünde bulundurulursa faklı şekilde yazılmış bu vakıfların aslında aynı vakıf olması muhtemeldir. Hakkında fazla malumat bulunmayan Dedeği Sultan’ın hayatı ile ilgili bilgiler daha çok Menakıpname’ye dayanmaktadır. Menakıpname’ye göre Hoca Ahmet Yesevi soyuna mensup olan Dedeği Sultan, Türkistan’dan gelerek Konya’nın Ilgın nahiyesine tabi Mahmud Hisarı karyesine yerleşmiştir. Arşiv kayıtlarında Dedeği Sultan ile ilgili bahsi geçen iki yapı bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan Doğanhisar’ın Tekke Köyündeki zâviyedir, ancak bu yapı yıkılmıştır. İkinci yapı ise Ilgın’ın Mahmud Hisar ve Tekke Köyleri yakınındaki bir ziyaretgâhtır. Bu yapı da metruk bir durumdadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Rıdvan Öztürk, “Dediği Sultan Adı ve Bir Yerelleştirme Örneği: Dedeği-Dediği”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, sy. 74 (2015), s. 120.

³⁴ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 43/3.

³⁵ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 90/1.

Defter-i Hakâni kayıtlarındaki hisseleri incelenip, kanun-nizam dâhilinde halledilmesi hakkında Konya Eyaleti müşiri el-Hac Ali Paşa ve Süleymanlı nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.

Hacı Muslihiddin Perdi-zade Vakfı

*Hacı Muslihiddin Perdi-zade Vakfı idarecileri ve bazı köylerin ahalisi ile bazı tumar sahipleri arasında köylerin tasarrufu konusunda çıkan anlaşmazlığın resmi kayıtlar çerçevesinde halline dair ilgili yerin mutasarrıfına ve nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*³⁶

Kayseriye'nin Sahra nahiyesine tabi Yarıfak (?) ve Mahdus (?) köyleri ile Seleksi (?) mezraası halkından Seyyid Sadullah veled-i İsmail, Seyyid Mikdâd veled-i Murtezâ, Seyyid Abdullah, Mehmed Arif ve İshak adlı şahıslarla beraber Havva ve Fatma hatunlar ile *Hacı Muslihiddin Perdi-zade Vakfı* idarecileri Şeyh Mahmud veresesi ve tumar sahipleri arasında bazı yerlerin tasarruf hakkı konusunda çıkan ihtilâfın resmi kayıtlar çerçevesinde halli için defter emini Seyyid Hacı Mehmed Said Muhib Efendi'nin tahkikatı ile sonuçlandırılmasına dâir Kayseriye Sancağı mutasarrıfı Yusuf Paşa ile Sahrâ nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.

Hâfız Es-Seyyid Kemaleddin Vakfı-Hızır İlyaslık Zâviyesi Vakfı³⁷

*Vakıf tarafından tasarruf edilmesi gereken mülklere dışarıdan müdahale edilince vakfın mütevellisi olan Ayşe hatun tarafından şikâyet hâsıl olmuştur. Şikâyet üzere, vakıf yerlerine yapılan haksız müdahalenin men edilmesine dair, vakfın bulunduğu yerin müşiri ve nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*³⁸

Konya'da olup Merhum *Hafız Es-Seyyid Kemaleddin Vakfı*'na ait olan Konya Sûru'l-Hubân çarşısındaki dükkânların ve Doğanlı mezraasının, *Hızır İlyaslık Zâviyesi Vakfı* tarafından tasarruf edilmesi lazım olduğu halde dışarıdan Mahmud isimli şahsın müdahalesi, *Hafız Seyyid Kemaleddin Vakfı* mütevellisi Ayşe hatun tarafından şikâyet edilmekte olduğundan söz konusu müdahalenin men edilmesi ve Defter-i Hakâni kayıtlarına göre hareket olunmasına dair Karaman Eyaleti müşiri el-Hac Ali Paşa ile Konya nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.

Hançerli Sultan Vakfı Şerifesi³⁹

*Vakıf yerlerinin tasarrufu, işletenin vefatı üzerine çocuklarına miras olarak bırakılabiliyordu. Kayseriye Sancağı'nda bulunan Hançerli Sultan Vakfı da işletenin vefatı üzerine çocuklarına intikal etmiştir. Mirasçıların babalarından kalan mülklerin kirasını alamaması üzerine şikâyet dilekçesi vermesiyle konu incelenmiş, gereğinin yapılması hakkında vakfın bulunduğu yerin mutasarrıfına ve nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*⁴⁰

Kayseriye'de bulunan bedestenin iç ve dış kısmında Evkâf-ı Hümayun'a dâhil edilmiş *Hançerli Sultan Vakfı*'na ait dolap ve dükkânların işletme hakkına resmen sahip olan Cobehle oğlu Agop ölmüş ve mirası oğlu Abraham ve kızları Rasuk ile Ede'ye intikal etmiştir. Varislerin kiracılardan babaları döneminde biriken kiralari talep etmelerine rağmen tahsilatta çıkan anlaşmazlığın giderilmesi için Evkâf-ı Hümayun nazırı Musa Safvetî Efendi'ye hak sahiplerinin şikâyet dilekçeleri havale edilmiş ve yapılan araştırmada varislerin kayıtlarının doğruluğu belgelenecek işbu anlaşmazlığın mahallinde halledilmesi için Kayseriye mutasarrıfı Yusuf Paşa ile Kayseriye nâibine hitâben hüküm gönderilmiştir.

Huriye Hatun Zâviyesi Vakfı

*Vakıf mütevellilerinin keyfi davranışları sebebiyle yapılan şikâyet üzerine mütevellilerin haksız müdahalelerinin men edilmesine dair vakfın bulunduğu kazaya hüküm gönderilmiştir.*⁴¹

³⁶ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 48/1.

³⁷ Uzluk'un kaydettiği bilgilere göre Hızır İlyaslık Zâviyesi Vakfı, Konya'da Hoşafçılar çarşısına bitişik bir konumda yer almaktadır. Bkz. Uzluk, *a.g.e.*, s. 22.

³⁸ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 14/2.

³⁹ Hançerli Sultan Vakfı, Selçukluların en önemli ticaret merkezlerinden birisi olan Kayseri'de 1497'de Kayseri Sancak beyi Mustafa Bin Abdulhay tarafından Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni adıyla kurulmuştur. Yapı, günümüzde harap bir ticaret alanı görünümünü almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fernaz Öncel, "Osmanlı Bedestenleri Bağlamında; Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni", *Megaron: Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, C. IX/ sy. 1 (2014), s. 56.

⁴⁰ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 33/2.

⁴¹ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 13/1.

Asâkir-i Mansûre süvârisinden Seyyid İbrahim oğlu Seyyid Hüseyin tımarı olan Bor nahiyesine tâbi Harikli (?) köyü ahalisi ve tarlaların mutasarrıfının Hasan isimli şahıs olduğu deftere kaydedildiği halde, ismi geçen tarlaları vakıf mütevellileri keyfiyen zapt etmiştir. Vaki olan şikâyet üzerine, *Huriye Hatun Zâviyesi Vakfı* mütevellisi olan kimselerin haksız müdahalelerinin men edilmesine dâir Bor kazası nâibine hitâben hüküm gönderilmiştir.

Hüseyin Melik Bey Evkâfi

*Bazı köylerin mahsulatı kayıtlı oldukları vakıfların idarecileri ile tımar sahiplerinin arasında hasılat anlaşmazlığına neden olmuştur. Anlaşmazlığın vakfiye kayıtları esas alınarak halledilmesine dair vakfın bulunduğu eyaletin müşirine ve nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*⁴²

Konya Sancağı'nda Ereğli nahiyesine tâbi Yenice ve Vesencak (?) köyleri mahsulâtı, *Hüseyin Melik Bey Evkâfi*'nin toprağında ve Medine-i Münevvere Vakfı hasılatı içinde olarak, Derili (?) nahiyesi Zelariye (?) köyünde tımar sahibi olan Lağımcı Seyyid Derviş Ali veled-i Seyyid Mustafa'nın ve Vesencak (?) köyü hasılatı üzerine kayıtlıdır. Medine-i Münevvere Vakfı idaresinde bulunan Seyyid Halil ve İbrahim ile tımar sahibi Seyyid Derviş Ali arasında vâki olan anlaşmazlığın vakfiye kayıtları ile kanun ve nizam üzere karara bağlanması için Konya Eyaleti müşiri el-Hac Ali Paşa ile Ereğli nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.

İbrahim Bey İmâreti Vakfı⁴³

*Vakfa bağlı aşiret ahalisinden bazı kimseler asayışı bozan davranışlar sergileyerek başkalarının mağduriyetine sebebiyet vermişlerdir. Vuku bulan şikâyet üzerine mağdur olanların haklarının iadesine dair hüküm gönderilmiştir.*⁴⁴ *Bu hükmün, davanın neticelendirilmesinden sonra yazılarak Sivas defterine kaydedildiği bildirilmiştir.*

Nevşehir'de *İbrahim Paşa Vakfı*'na bağlı Kızılkoyunlu Aşireti ahâlisinden Kara İbrahim oğlu Sabri ve Kel Ahmed oğlu Sabir adlarıyla bilinen kimseler ile Sarı İbrahim oğlu Hasan'ın zevcesi olan kadının evlerini basarak; dövme, yaralama ve gasp suçlarını işleyen Beyanlı Aşireti ahâlisinden Kara Kâni, Hızıroğlu Mehmed, Hacı İsmail oğlu Hacı Kolcu Mehmed ve İsa adlı şahısların Konya'ya ihzar ile mahkemelerinin icrası, mağdur olanların haklarının iâdesi ile gerekli tedbirlerin alınması için Sadrazam hazinesi kâtibi Rüstem Bey'in mübaşirliği (şahitliği) ile davanın icrâsına dâir Karaman valisi ve Konya nâibine hüküm gönderilmiştir.

*Vakıflara tabi köylerde ziraat yapan gayrimüslim halk, vergilerini usulünce ödedikleri halde, zabıtlar tarafından baskıya maruz kalmalarından şikâyetçi olmuşlardır. Söz konusu şikâyetin defter kayıtlarına göre sonuçlandırılması için vakfın bulunduğu nahiyeye nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*⁴⁵

Niğde'ye bağlı Nevşehir nahiyesinde bulunan *İbrahim Paşa Evkâfi*'na tâbi Enki ... (?) köyünde ziraatle meşgul olan ve vergilerini önceden kayıtlı oldukları Kekez İn (?) köyü hasılatı içinde ödeyen Bareskoh ile oğlu Andon ve kardeşi Yorgi adlı zimmîler zabıtların baskılarından şikâyet etmekle söz

⁴² BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 80/2.

⁴³ İbrahim Bey imâreti vakfı, 35 numaralı Karaman Ahkâm defterinde, Nevşehir kazasında kaydedilmiştir. İbrahim Bey imâreti vakfı, Karamanoğulları vakıflarının en önemlisi ve varlıklısı olacak ki hemen hemen tüm kaynaklar bu vakfın ismini ve gelirini zikretmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan Koçer, *Karaman Temettü'ât Defterleri H. 1256-1261/M. 1840-1844*, C. I, Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Karaman 2007, ss. 264-265; Ayrıca bkz. Konyalı, a.g.e., s. 100; Özen Tok, *XIX. Yüzyıl Ortalarında Kayseri Vakıflarının Arazi Gelirleri*, Çizgi Kitabevi, Konya 2015, s. 74; Hicri 837/Miladi 1433 yılında Karamanoğlu İbrahim Bey tarafından yaptırılan ve imâret olarak anılan bu hayır ve ilim müessesesi Konya'nın Karaman kasabasında yer almaktadır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Karamanoğulları Devri Vesikâlarından İbrahim Beyin Karaman İmâreti Vakfiyesi", *Belleten*, C. I/ sy. 1 (1995), ss. 57-58; Yeri tam olarak bugün aynı ismi taşıyan Karaman kasabasının İmâret mahallesi, İstasyon caddesi denilen şehir merkezindedir. İmâretler; meşcit ve medrese eğitiminin yanı sıra yoksullar için de aş evi görevi görmüş kurumlardır. Osmanlı'da imâretler hem sosyal adaletin hem de toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında önemli bir rol oynamışlardır. Konya'daki bu imârethaneden başka, Meram yöresindeki hamam ve köprü ile Şerefeddin Câmii, Karaman'daki İbrahim Bey İmârethanesi, Şeyh Ali Sultan Zâviyesi, Alâeddin Rumî Zâviyesi, Ahî Ahmet Halife Zâviyesi ve Arapoğlu Câmii, Niğde'deki Kubbe Mescidi, Ereğli'de Ulu Câmii ile câminin batı tarafındaki hamam ve Ereğli'nin Zanopa kasabasındaki Büyük Câmii, İbrahim Bey'in yaptırmış olduğu vakıf müesseselerindedir. Bkz. Çoşkun, a.g.m., s. 17.

⁴⁴ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 4/2.

⁴⁵ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 10/1.

konusu hususta Defter-i Hakâni kayıtlarına göre hareket olunması ve mağduriyetin giderilmesi hakkında Nevşehir nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.

*Vakfa bağlı köylerde izinsiz inşaat yapılması şikâyete sebep olmuştur. Şikâyet üzerine, kanunsuz ve izinsiz inşaat yapılmasının engellenmesine dair vakfın bulunduğu kaza nâibine hüküm gönderilmiştir.*⁴⁶

Nevşehir kazasında vâki *İbrahim Paşa Vakfı* köylerinden Göre köyünün eskiden beri mer'ası olan yeri, bazı zimmilerin satın alarak oraya kilise binâ edip çevresini de kiliseye vakfetmek suretiyle tamamen kanunsuz ve izinsiz inşaat yapımlarının engellenmesi hakkında Nevşehir maa Ürgüb kazası nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.

*İbrahim Paşa Vakfı idarecileri ile bazı köy ahâlileri içinde çiftçilik yapanlar arasında toprak hasılatı konusunda çıkan anlaşmazlığın halline dair Evkâf-ı Hümayun nazırının konuyla ilgili talimatına uyulması yönünde ilgili kaza nâibine hüküm gönderilmiştir.*⁴⁷

Eski Sadrazamlardan Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın Nevşehir'de yaptırdığı cami, medrese, imaret, mektep ve sâireden teşekkül eden vakfın idarecileri ile Kara Hüseyin köyü, Kısa köy ve Ferahlı köyü ahâlileri içinde çiftçilik yapanlar arasında hasılat toplama konusunda ortaya çıkan anlaşmazlıkların halli için Ceride Muhasebecisi Mehmed Said Efendi'nin arzıyla Evkâf-ı Hümayun nazırı Seyyid Mehmed Şevki Efendi'nin bu konudaki talimat ve tensibi üzere hareket edilmesi hakkında Nevşehir nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.

***Ketenci Baba Zâviyesi Vakfı*⁴⁸-Ahmed Aşir Vakfı**

*Vakf idarecileri ile tımar sahipleri arasında hasılat ve öşür toplama konusunda çıkan anlaşmazlığın vakıf defterleri ve diğer kayıtlar incelenerek karar bağlanmasına dair ilgili eyalet defterdarı, müftüsü ve azalarına hitaben hüküm gönderilmiştir.*⁴⁹

Konya'nın Lârende nahiyesine tâbi Ari (?) köyü dâhilinde bulunan *Ketenci Baba Zâviyesi Vakfı* ile *Ahmed Aşir Vakfı* mütevellileri Seyyid Şeyh Mustafa ve Seyyid Mehmed Halife ile Davudlu köyü ve Korkos (?) mezraası arazisinde zeamet sahibi Asakir-i Şahane süvarilerinden Ali veled-i Mehmed ve Hasan köyü ve çevresinde tımar sahibi olan Asakir-i Şahane tekâüdlerinden Seyyid Mustafa veled-i Seyyid İbrahim aralarında hasılat ve öşür toplama konusunda çıkan anlaşmazlığın vakıf defterleri ve Defter-i Hakâni kayıtları gereğince hak ve adalet dâiresinde mahallinde karara bağlanması hakkında Konya Eyaleti müşiri Mehmed Yahya Paşa ile Konya Eyaleti defterdarı Hasan Bey ve Lârende nâib ve müftüsü ile meclis azalarına hitâben hüküm gönderilmiştir.

Mandi Hatun Türbesi Vakfı

*Bazı köylerin ve vakıfların tımarı belirli bir kişiye ait olduğu halde dışarıdan müdahale edilmesi şikâyet sebebi olmuştur.*⁵⁰

Akşehir Sancağı'na bağlı Hasandağı nahiyesinin Hapen (?) köyü ile *Mandi Hatun Türbesi Vakfı*, Niğde'nin Anduğu nahiyesine tâbi Sersak (?) ve nezd-i sunuru Ocak karyeleri, Çamardı'na tâbi İrhas (?) karyesi ve çevresi Asakir-i Mansûre süvarilerinden Ömeroğlu Ömer adlı şahsın tımarı olduğu halde Abdurrahman oğlu Seyyid Ömer'in adı geçen bu yerlere haksız müdahalesi sebebiyle vâki olan anlaşmazlığın Defter-i Hakâni ve diğer resmi kayıtlar esas alınarak halline dâir Konya Eyaleti müşiri el-Hac Ali Paşa ile Hasandağı nâibine hitâben hüküm gönderilmiştir.

Medîne-i Münevvere Vakfı

Bazı köylerin tımarı ve Medîne-i Münevvere Vakfı'nın idaresi belirli kişilere ait olduğu halde, söz konusu tımara dışarıdan müdahale edilmesi tımar sahipleri tarafından şikâyet edilmiştir. Şikâyet

⁴⁶ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 97/2.

⁴⁷ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 115/1.

⁴⁸ Ketenci Baba Zâviyesi Vakfı'nın yeri kayıtlarda tam olarak tespit edilememiş olsa da, Gökbilgin'in XII. Asırda Lârende kazasında tespit ettiği vakıflar arasında Ketenci Baba Zâviyesi Vakfı'nın ismi geçmektedir. Bkz. Tayyib Gökbilgin, "XVI. Asırda Karaman Eyaleti ve Lârende (Karaman) Vakıf ve Müesseseleri", *Vakıflar Dergisi*, sy. 7 (1968), s. 38.

⁴⁹ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 145/2.

⁵⁰ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 49/2.

üzere, adı geçen yerlere yapılan haksız müdahalenin engellenmesine dair ilgili yerin nâibine hüküm gönderilmiştir.⁵¹

Niğde'nin Haremlik nahiyesine tâbi Görümce (?) köyü ile Uruk (?) köyü öşrünün mahsûlatı *Medine-i Münevvere Vakfı* idaresi Davud Müderrisoğulları Emre ve Zeynelabidin evlatlarından Süleyman'a ait iken Uruk (?) köyü tımar olarak Asâkir-i Mansûre süvârisinden Mustafa oğlu Seyyid Mehmed Emin'in hasılatı olmasına rağmen söz konusu tımara haksız yere Mansur oğlu Hüseyin ile Fevzi oğlu Mustafa adlı şahıslar tarafından yapılan müdahalenin engellenmesi için evkâf nazırı Ahmed Ziver Efendi'nin teşebbüsü üzerine Konya Eyaleti müşiri el-Hac Ali Paşa ile Kırmelik nâibine hitâben hüküm gönderilmiştir.

*Vakfa ait yerler ve bu yerlerde mutasarrıf olanlar ilgili defterlerde kayda geçirilirdi. Vakıflarla ilgili yaşanan şikâyetlerde öncelikle bu defter kayıtları incelenir ve neticesinde dava hakkında hüküm verilirdi. Bazı yerlerin vakfa ait olup olmadığı konusunda anlaşmazlık yaşanmış ve yapılan şikâyet üzerine ilgili kayıtların incelenmesine dair bu hüküm gönderilmiştir.*⁵² Bu hüküm sonradan gönderilmiştir.

Niğde'de Haremlik nahiyesine bağlı Görümce (?) köyü ile Yıldız nahiyesine bağlı Darad (?) köyü ve çevresinde tımar sahibi olan Asakir-i Mansûre süvarilerinden Mustafa oğlu Mehmed Emin ile Davud Müderrisoğulları evlatlarının tasarruf ettiği arazinin *Medine-i Münevvere Vakfı'na* ait olup olmadığı hakkındaki ihtilafın neticelendirilmesi için Defter-i Hakâni kayıtlarının esas alınması ve kanun ve nizama göre meselenin halline dair Karaman valisi ile Niğde Sancağı mutasarrıfına ve Karabük nâibine hitâben hüküm.

*Vakıf idaresi ile tımar sahipleri arasında çıkan hasılat toplama konusundaki anlaşmazlığın karara bağlanmasına dair ilgili yerin nâibine, müftüsüne ve meclis azalarına hitâben hüküm gönderilmiştir.*⁵³

Niğde Sancağı'nın Haremlik nahiyesine tâbi Görümce (?) ve Uruk (?) köyleri arazileri *Medine-i Münevvere Vakfı'na* kayıtlı olmakla, vakıf idaresinde bulunan Şerife Emine Hatun, Davud Müderrisoğulları Emre, Zeynelabidin ve Ahmed ile Melendiz nahiyesine tâbi olan köylerde tımar sahibi Asakir-i Şahane süvarilerinden Seyyid Mehmed Emin veled-i Mustafa aralarında hasılat toplama ile ilgili çıkan anlaşmazlık üzerine söz konusu ihtilafın Defter-i Hakâni kayıtlarına göre kanun-nizam ve hukuk dâiresinde karara bağlanmasına dâir Akşehir Sancağı redif kumandanlığı ile Niğde Sancağı zabtiye amiri Ahmed Bey, Niğde nâibi ve müftüsü, Niğde ve çevresi muhassılı Eşref Bey ile meclis azalarına hitâben hüküm gönderilmiştir.

Mehmed Çelebi Vakfı

*Vakıf görevlilerinin tayin işleri Evkâf-ı Hümayun defterindeki ilgili hükümler esas alınarak gerçekleştirilmekteydi. Vakfın mütevellisi vefat eder ya da görevini kötüye kullanırsa yerine bir başkası tayin edilebilir ya da miras bıraktığı kişi ya da kişiler getirilebilirdi. Kayıtlara göre vakfa tayin edilecek kişiler arasında öncelik konusunda çıkan anlaşmazlık üzerine konunun halli için müfettiş atanmıştır.*⁵⁴

Kırşehir kasabasında bulunan Merhum *Enbiyâ Mehmed Çelebi Vakfı'nın* mütevellilerinden Şeyh Ömer oğlu Şeyh Hüseyin vefat edip hissesi mahlûl kaldığından yerine tayin edilmesi lâzım gelen şahıslardan Şeyh Ahmed ile Şeyh Osman arasında çıkan ihtilâfın tahkikatı için tayin olunan Evkâf-ı Hümayun Müfettişi Ahmed Şükrü Efendi mübâşeretıyla ve resmi kayıtlar doğrultusunda meselenin halli hakkında Kırşehir kazası nâibine hitâben hüküm gönderilmiştir.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Vakfı⁵⁵

Bazı vakıfların mütevellisi belirli şahıslara verilmiş olduğu halde dışarıdan haksız yere müdahale edilebiliyordu. Söz konusu müdahalelerin engellenmesine dair müfettiş tayin edilerek ilgili

⁵¹ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 55/1.

⁵² BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 5/1.

⁵³ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 144/1.

⁵⁴ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 46/3.

⁵⁵ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Vakfı ile ilgili fazla bilgi bulunmamakla birlikte bazı kaynaklarda vakfın adı ve bulunduğu karyeler zikredilmiştir. Bkz. Konyalı, a.g.e., s. 106; Vakfın bulunduğu karyeler için ayrıca bkz: Uzluk, a.g.e., ss. 9-10.

konu hakkında defter kayıtları incelenerek karara bağlanmış ve vakfın bulunduğu kaza nâibine hüküm gönderilmiştir.⁵⁶

Konya'nın Sahra nahiyesine tabi Mescidlü Salur köyü ve çevresinde bulunan bazı yerler Mevlâna Celâleddin-i Rûmi Vakfı'na ait olmasına rağmen Mevlâna Celâleddin-i Rûmi soyundan Seyyid Abdülkadir'in mütevellisi olduğu söz konusu vakfa dışarıdan bazı kimselerin müdahale etmesinin engellenmesi hakkında Hazret-i Mevlâna soyundan Seyyid Ömer, Seyyid Mustafa, Seyyid Burhan ve Seyyid Ali'nin müracaatları üzerine bu konu ile ilgili şartlar Evkâf-ı Hümayun Müfettişi Mehmed Emin Efendi'nin tetkikatı ile tesbit edilmiştir. Mevlâna Hazretlerinin evlatları hakkındaki vakıf şartlarına uyulması ve dışarıdan müdahale ettirilmemesine dâir Konya kazası nâibine hüküm gönderilmiştir.

Muhterem Hatun'un Evladı Vakfı

*Vakıf mütevellileri ile bazı köylerin tımar sahipleri arasında hasılat ve öşür tahsilatı konusunda çıkan anlaşmazlığın halline dair ilgili yerin nâibine, müftüsüne ve meclis azalarına hitaben hüküm gönderilmiştir.*⁵⁷

Kırşehir'e tâbi Sallar köyü ile beraber Gönek (?), Göne (?) ve Göceker (?) mezraaları, Taş Ahur köyü, Karabıçak Pınarı köyü, Merzifon köyü, Küçük Selamet köyü, Büyük Selamet köyü ile Arura (?) mezraası ve sâir yerlerde tımar sahibi olan Mehmed veled-i İbrahim, Abdurrahman veled-i Mehmed, Seyyid Ali veled-i Seyyid İsmail ve Seyyid Mustafa veled-i Seyyid Musa ile *Muhterem Hatun Evlâdı Vakfı* idarecileri Şeyh Osman, Şeyh Süleyman, Şeyh Ahmed ve Şeyh Halil aralarında hasılat ve öşür tahsilatı konusunda çıkan ihtilâfın Defter-i Hakâni kayıtlarına uygun olarak hak ve adalet dâiresinde halline dâir Aksaray ve Kırşehir'in nâib ve müftüleri ile Aksaray ve çevresi kazalar muhassılı Zühdî Bey ve meclis azalarına hitâben hüküm gönderilmiştir.

Pehlivan Gazi Zâviyesi Vakfı⁵⁸-Şeyh Çoban Zâviyesi Vakfı

*Tımar sahibi ile tımara bağlı vakıf otlaklarında iskân eden ahali arasında çıkan vergi anlaşmazlığının kanun-nizam çerçevesinde halline dair hüküm gönderilmiştir.*⁵⁹

Niğde'nin Şamardı nahiyesine tâbi Asr-ı Keskin (?) köyü ve çevresinde Lağımçı asker tekâüdlerinden Seyyid Mehmed Emin veled-i Seyyid Hacı Hüseyin berat ile tımar sahibi olup tımarına bağlı Develü'nün *Şeyh Çoban Köyü Vakfı*, *Pehlivan Gazi Zâviyesi* otlakları dâhilinde iskân eden Sultan pazarı köyü Hızır Camili Cemaati arasında vergi hususunda çıkan anlaşmazlığın kanun ve nizam dâhilinde resmi kayıtlara göre halledilmesi hakkında Konya Eyaleti müşiri el-Hac Ali Paşa ile Develü nâibine hüküm gönderilmiştir.

Sadri Zâviyesi Vakfı

*Hissedarın vefatı sebebiyle, Evkâf-ı Hümayun defterindeki ilgili hükümler gereğince belirli şahıslara intikal eden vakıf köyüne başkalarının müdahale etmemesi hakkında ilgili yerin müşir ve nâibine hüküm gönderilmiştir.*⁶⁰

Kırşehir'in Konur nahiyesine tâbi Sadri köyü, *Sadri Zâviyesi Vakfı*, Aladağlı köyü, Kılıcı (?) nâm-ı diğer Ulucak köyü bir de Defter-i Hakâni'de Tokat Voyvodalığı üzerine kayıtlıdır. Ulucak köyü gelirleri hissedar Cebbarzâde Ahmed bin Kâmil ile Cebbarzâde Selim Bey'in vefatıyla Halil ve İsmail isimli şahıslara intikal ettiğiinden söz konusu şahısların haklarına başkalarının müdahale etmemesi hakkında Konya Eyaleti müşiri el-Hac Ali Paşa Konur nâibine hitâben hüküm gönderilmiştir.

Seyfiye Medresesi Vakfı⁶¹- Mahdumzâde Evlâdı Vakfı

⁵⁶ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 96/3.

⁵⁷ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 150/1.

⁵⁸ Pehlivan Gazi Zâviyesi Vakfı hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamasıyla birlikte bazı kaynaklarda ismi kaydedilmiştir. Bkz. Çoşkun, a.g.m., s. 49; Ö. Tok, a.g.e., s. 188.

⁵⁹ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 78/2.

⁶⁰ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 59/1.

⁶¹ Medreseler İslami dönem eğitim-öğretim kurumlarının işlevlerini gördükleri için oldukça hayırlı birer vakıf kurumu niteliğindedir. Selçuklu Dönemi'nde önemli bir eğitim kurumu olan Seyfiye medresesi, Konya'da kurulmuştur. Bkz. Uzluk, a.g.e., s. 17; Seyfiye medresesinin, Selçuklu hükümdarı Sultan II. İzzeddin Keykavus zamanında, dönemin ulularından Celâleddin Karatay'ın küçük kardeşi Seyfeddin Karasungur tarafından yaptırılmış olabileceği tahmin edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Birekul, "Anadolu Selçuklu Devleti'nde Eğitim ve Konya Medreseleri",

*Köy ve mezraaların gelirleri tımarına mutasarrıf olan vakıflara gönderilmesi gerekirken, vakıfların kendi hisselerine riayet etmemesi sebebiyle anlaşmazlık çıkmıştır. İki vakfın idarecileri arasında çıkan hasılat paylaşma anlaşmazlığının halline dair ilgili nahiye nâibine hüküm gönderilmiştir.*⁶²

Konya'nın Sahra nahiyesine tâbi Yarımca İzzetlü (?) mezraasının hâsılatı Ramazan veled-i Ömer'in tımarı ile *Seyfiyye Medresesi Vakfı* ve *Mahdumzâde Evlâdı Vakfı* arasında paylaşılması gerekirken Mahdumzâde evlâdından Ömer, Fatma ve Ayşe adlı şahıslar ile Seyfiyye Medresesi Vakfı idarecileri arasında vâki olan anlaşmazlığın halli için resmi kayıtlar ve vakfiyeler tetkik edilmesi hususunda Sahra nâibine hitâben hüküm gönderilmiştir.

Şeyh Ali Baba Zâviyesi

*Vakıflar, vakfiyelerinde belirttikleri şartlar esasında vakıf görevlerini, evlâdiyyet ve meşrutiyet şartıyla berat ile verebiliyordu. Resmi olan bu vazîfeye dışardan müdahale edilmesinin engellenmesine dair hüküm gönderilmiştir.*⁶³

Mucur'da bulunan *Şeyh Ali Baba Zâviyesi*'nin evlâdiyyet ve meşrûtiyet şartıyla kendilerine berat ile zâviyedarlık vazifesi verilen Derviş Murad, Derviş Veli, Derviş İbrahim, Derviş Ali, Derviş Mehmed, Derviş Ahmed, Derviş Mustafa, Derviş Hasan ve Receb Hacı Bektaş'a verildiğinden, dışardan müdahale edilmesinin engellenmesi hakkında Hacı Bektaş maa Mucur kazası nâibine hitâben hüküm gönderilmiştir.

Şeyh Emin Dede Vakfı

*Vakıf idarecileri ile tımar sahipleri arasında hasılat ve öşür toplama konusunda çıkan anlaşmazlığın ilgili defter kayıtları incelenerek halline dair ilgili yerin nâibine hitâben hüküm gönderilmiştir.*⁶⁴

Akşehir'in İssı Kal'a (?) nahiyesine tâbi Agoz (?) köyü ile İshaklu nahiyesine tâbi Kanak (?) köyü ve civarında tımar sahibi olan Asakir-i Şâhâne'den Osman veled-i Seyyid Mehmed ile *Şeyh Emin Dede Vakfı* idarecileri arasında hasılat ve öşür toplama konusunda çıkan anlaşmazlığın Defter-i Hakâni kayıtları ile adâlet ve hak dâiresinde halline dâir İssikal nâibine hüküm gönderilmiştir.

Şeyh Turasan Zâviyesi Vakfı⁶⁵-Hunad Hatun Vakfı⁶⁶

*Vakıf mütevellisi ve tımar sahibi arasında çıkan anlaşmazlığın evkâf ve timara ait kayıtlar incelenerek kanun ve nizam çerçevesinde halline dair ilgili yerin nâib ve kaymakamına hitâben hüküm gönderilmiştir.*⁶⁷

Niğde Sancağı'nda Ürgüp nahiyesine tâbi Sekilik mezraası, Sultan, Yörükân, Kurukışla ve Seydi Hacı köyleri ile halkı buralarda ziraat eder diye gönderilmiştir. Yine Ürgüp nahiyesine tabi Sersem (?) mezraası, Sultancık ve Saraycık köylerinin diye gönderilmiştir. Kozluca nezd-i Sultanlu diye yazılmış olan mezraanın arazisi Hunad Hatun cihetinde, Sultan köyünde bulunan *Şeyh Turasan Zâviyesi Vakfı* hizmetlilerinin işleri ise Şamardı nahiyesinde tımar sahibi Seyyid Ömer veled-i Abdurrahman'a kaydedilmiştir. Başka bir vakıf mütevellisi olan Mehmed isimli kişinin adı geçen

---

Mecmua: Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 3, sy. 5 (2018), s. 94; Medrese, bugünkü adı Şems olan Çiftmerdiven mahallesinde Karasungur türbesinin yanında yer almıştır. Mehmet Ali Uz, "Selçuklu, Karamanoğlu Ve Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri", *Akademik Sayfalar*, C. XIV/ sy. 25 (2014), s. 394. Medresenin bulunduğu yerde bugün yalnızca bir kümbet kalmıştır.

⁶² BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 77/1.

⁶³ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 21/3.

⁶⁴ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 178/3.

⁶⁵ Kayseri'nin İncesu ilçesi ile Ürgüp arasında sarp tepeler üzerinde bulunan Şeyh Turasan Zâviyesi, Selçuklu hükümdarı I. Alâeddin Keykubad'ın eşi Hunad Hatun tarafından yaptırılmıştır. Rivayete göre Turasan, Zâviyenin şeyhi ve de vakfın ilk mütevellisidir. Zâviye hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ö. Tok, *a.g.e.*, s. 199.

⁶⁶ Hunad Hatun Vakfı, defterde Ürgüp nahiyesinde kaydedilmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin 12. Sultanı olan I. Alaaddin Keykubad Selçuklu tahtını miras aldıktan sonra Anadolu'yu baştan imar etmiş ve ilim müesseseleri ile donatmıştır. Hunad Hatun Vakfı denilen külliye de 1238 yılında Keykubad'ın eşi Mahperi Hunad Hatun tarafından yaptırılmıştır. Hunad külleyesi Câmii, medrese, hamam ve türbeden müteşekkil bir vakıf hayratıdır. Bu büyük hayrata ait vakıfların vakfiyeleri günümüze kadar ulaşmamıştır. Sadece İncesu'daki Şeyh Turasan Zâviyesi'ne ait vakfiyenin Osmanlı döneminde yapılmış bir tercümesi mevcudiyetini sürdürmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ö. Tok, *a.g.e.*, ss. 96-99.

⁶⁷ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 60/1.

mezraaları zabt etmesi üzerine Seyyid Ömer veled-i Abdurrahman ile aralarında çıkan anlaşmazlığın evkâf ve tımara ait kayıtlar tetkik edilerek kanun ve nizam çerçevesinde defter emini el-Hac Mehmed Saib Muhib Efendi'nin marifetiyle halli hakkında Konya Eyaleti müşiri el-Hac Ali Paşa ile Ürgüb nâibi ve Niğde Kaymakamı'na hitaben hüküm gönderilmiştir.

*Bazı yerlerin tımar sahipleri ile bazı yerlerin vakıf idarecileri arasında hasılat toplama konusunda çıkan anlaşmazlığın kanun-nizam çerçevesinde karara bağlanmasına dair ilgili yerin nâibine hüküm gönderilmiştir.*⁶⁸

Niğde'nin Ürgüb nahiyesine bağlı Sultanlu ve Saraycık köyleri *Hunad Hatun Vakfı* ve Sarıca ve Sultan mezraaları, Şamardı'nın Ermami (?) köyü ve sâir mahallerde tımar sahibi olan Asâkir-i Muntazama süvarisi Seyyid Ömer veled-i Abdurrahman ile Şeyh Turasan Zâviyesi Vakfı idarecileri olan Ahmed veled-i Seyyid Ömer, Seyyid Şeyh Safi, Seyyid Şeyh Hüseyin, Şeyh Seyyid Mehmed ve sâir şahıslar arasında hasılat konusunda çıkan anlaşmazlığın Evkâf-ı Hümayun nazırı Seyyid Mehmed Şevki Efendi'nin bu konudaki talimat ve tensibi üzere kanun-nizam dâhilinde karara bağlanması için Konya Eyaleti müşiri el-Hac Ali Paşa ile Ürgüb nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.

Şeyh Yalıncağ (Dede) Zâviyesi Vakfı⁶⁹

*Tımar sahibinin başkasına ait gelirlere müdahalesinin engellenmesine ve meselenin devlet defterleri kayıtlarına göre halline dair vakfın bulunduğu nahiyenin nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*⁷⁰

Veli oğlu Seyyid Ali'nin mütevellisi bulunduğu Konya'nın Belviran nahiyesine tâbi Yalıncağ Şeyh köyünde bulunan *Yalıncağ Şeyh Zâviyesi Vakfı*'na ait çiftlik gelirlerine bu mntıkada tımar sahibi humbaracı askeri tekâüdlerinden İsmail oğlu Mustafa tarafından yapılan müdahalenin engellenerek resmi devlet defterlerindeki kayıtlara göre bu meselenin halline dâir Konya Eyaleti müşiri el-Hac Ali Paşa ile Belviran nâibine hitâben hüküm gönderilmiştir.

Tat Ahmed Bey Mahallesi Mescidi Vakfı⁷¹

*Vakfa ait bağın mütevellilik görevi resmi olarak bir şahsa ait iken dışarıdan müdahale edildiğine dair şikâyet vaki olmuştur. Söz konusu şikâyetin engellenmesine dair ilgili kazanın nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*⁷²

Niğde'de *Tat Ahmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı*'na ait olan Dağros (?) bağının mütevellilik görevi Seyyid Ali adlı şahıs üzerine ruznamçe kalemince kayıtlı olduğu ve iltizama dâhil olmadığı halde dışarıdan Hatice ve Zeyneb hatunlar tarafından müdahale olunduğuna dair vâki olan şikâyet üzerine meselenin resmi kayıtlar tetkik edilerek halledilmesine dair Konya Eyaleti müşiri vezir Hacı Ali Paşa ile Niğde nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.

2. Vakıflarla ilgili muhtelif hükümler

Köse Muhyiddin Câmii

*Harap halde bulunan vakıf câminin sahipleri tarafından bakılmadığı sebebiyle idaresi için başkası tayin edilmiştir. Vakıf eserin gerekli hizmetlerinin düzgün bir şekilde yerine getirilmesi konusunda ilgili kaza nâibine hüküm gönderilmiştir.*⁷³

Lârende kazasına tabi Canasun köyünde Evkâf-ı Hümayun'a bağlanan vakıflardan olup Köse Muhyiddin adlı hayırseverin yaptırdığı câmi harap bir halde bulunduğu ve mütevellilerin liyakat sahibi

⁶⁸ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 117/3.

⁶⁹ Şeyh Yalıncağ Zâviyesi, Konya'nın Belviran nahiyesinde kurulmuştur. Önceden Belviran kazasına bağlı Şeyhler köyünde kayıtlı olan bu vakıf XV. yüzyılda Ova Belviran'a tabi Bozkandak köyünde kaydedilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hamit Şafakçı, "Belviran Kazası Tekke ve Zâviyeleri (1476-1876)", *Vakıflar Dergisi*, sy. 45 (2016), s. 77; Çoşkun, a.g.m., s. 31; Uzluk, a.g.e., s. 32. Günümüzde de halen aynı isimle Karaman iline bağlıdır. Zâviyenin Horasan'dan Lârende civarına gelip yerleşen ve تنها yerlerde zâviye kuran Yalıncağ Dede ismindeki ulu zatın kendisi ya da onun müritleri tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir. Bkz. Mevlüt Eser, *Ermeneğ Kazası ve Köyleri Vakıf Eserleri*, Çizgi Kitabevi, Konya 2012, s. 230.

⁷⁰ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 46/1.

⁷¹ Tat Ahmed Bey Mahallesi Mescidi Vakfı defterde, Niğde'nin Tat Ahmed Mahallesi'nde kaydedilmiştir. Kaynaklarda ismi geçen bu vakıfla ilgili bir dükkân yerine sahip olması dışında başka bir bilgi ulaşılamamıştır. Uzluk, a.g.e., s. 52.

⁷² BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 18/5.

⁷³ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 17/2.

olmadığı haber verilmiştir. Kaza müftüsü Seyyid Mehmed Hüseyin'in teklifiyle vakıf mütevellileri Seyyid Ahmed ile Seyyid Hamza'dan vakıf idaresi alınarak yerine yapılacak tayin hususu Devlet-i Aliyye Evkâf-ı Hümayun nazırı Seyyid Mehmed Hasib Efendi'ye havale edilmiş ve bu vazifeye Seyyid Abdullah Hasib tayin edilmiştir. Bu hayır eseri ile ilgili hizmetlerin layıkıyla yürütmesi konusunda Lârende kazası nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.

Hacı İsmail'in evlâdiyyet ve meşrûtiyet vakfı

*Evlâdiyyet ve meşrûtiyet üzere bırakılan vakfın, bakımsız kaldığı gerekçesiyle mülk sahipleri vakıf için takas talebinde bulunmuşlardır. Talebin yerine getirilmesine dair Kayseriye kazası nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*⁷⁴

Kayseriye'nin Süleyman mahallesinde hayır sahiplerinden Hacı İsmail'in evlâdiyyet (evlâda mahsus, evlâtlık) ve meşrûtiyet üzere bıraktığı vakıf menzilin harabe haline gelip vakfın maksadına hizmet edemez hâle gelmesinden dolayı vakıf mütevellileri Şerife Emine ve Şerife Ayşe hatunların talebiyle vakıf için bir dükkân ile bir mağazanın, menzilin arsası ile takas edilmesi vakfın hizmetini daha iyi göreceğinden gerekli tescil ve değiştirme işlemlerinin yapılmasına dâir Kayseriye kazası nâibine hitâben hüküm.

İbrahim Ağa'nın vakıf dükkânları

*Kayseriye'de, bazı vakıf dükkânlarının kirası hususunda vergi mütesellimi ile bazı şahıslar arasında çıkan anlaşmazlığın giderilmesi için hüküm gönderilmiştir.*⁷⁵

Kayseriye'de bulunan bazı köylerin mütesellimi (vergi tahsildarı) olan İbrahim Ağa ile Abraham adlı zımmi arasında çıkan kira anlaşmazlığı üzerine Kayseriye Müftüsü Hacı Mustafa Fevzi Efendi'ye fetvası sorularak Fetva-yı Abdurrahim'de emsal bir fetva bulunması sebebiyle söz konusu fetvaya göre amel edilmesi ve vakıf dükkânlarının kirası konusundaki anlaşmazlığın halline dair hüküm gönderilmiştir.

Sultan Bâyezid'in vakfettiği karye

*Sultan Bâyezid tarafından vakfedilen köyün bir kısmı belirli bir şahsa berat ile verilmiştir. Bu arazi üzerinde başka bir şahsın hak iddia etmesi üzerine anlaşmazlık çıkmış, bu anlaşmazlığın kanun ve nizamaya uygun şekilde sonuçlandırılması için ilgili eyaletin müşirine hüküm gönderilmiştir.*⁷⁶

Önceden Aksaray'da Şeyh Hâmid Tekkesi fakirleri için Sultan Bâyezid Han tarafından vakfedilmiş olup Şeyh Hâmid neslinden Musa Baba'nın eline beratı verilen Bekir nahiyesi Gedülü (?) karyesinin bir kısmı Hazret-i Ebubekir'in neslinden Şeyh Muhyiddin ile Şeyh Cemâleddin Aksarayî mülkü olan arazi hakkında Muhsin Çelebi veresesi ile olan ihtilâfın halli için defter emini el-Hac Mehmed Said Muhib vasıtasıyla şikâyet olunmuştur. Söz konusu ihtilâfın Defter-i Hakân-i kayıtları doğrultusunda kanun ve nizam üzere karara bağlanmasına dâir Konya Eyaleti müşiri Ali Paşa'ya hitaben yazılmış hüküm gönderilmiştir.

Ali Bin İbrahim'in para vakfı

*Vakfedilen vergi gelirine kanunsuz müdahale ettirilmemesi ve gelirinin amacına uygun kullanılmasına dair ilgili yerin nâibine hitaben hüküm gönderilmiştir.*⁷⁷

Ali bin İbrahim adlı hayır sahibi Kırşehir mahallelerinden Nasuh Dede Mahallesi avarız vergisinde kârı kullanılmak üzere anapara olarak vakfettiği meblağ Arapoğlu demekle maruf şahıs tarafından çalıştırıldığı halde kârı vergi eksikliğini kapatmak için kullanılacak bu paraya kanunsuz müdahale ettirilmeyip mahalle yararına usulüne göre çalıştırılmasının temini hakkında Kırşehir Sancağı mutasarrıfı Yusuf Paşa ile Kırşehir kazası nâibine hüküm gönderilmiştir.

*Vakıf parasını çalıştırıp nemasıyla mahallenin vergisini ödeyen şahsa bazı kimseler tarafından yapılan müdahalenin engellenmesine dair, ilgili eyaletin görevlilerine hüküm gönderilmiştir.*⁷⁸

⁷⁴ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 27/1.

⁷⁵ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 34/1.

⁷⁶ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 40/3.

⁷⁷ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 70/2.

⁷⁸ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 124/2.

Kırşehir kasabası Nasuh Dede mahallesi avarızı için para vakfeden Ali bin İbrahim'in bu vakfına müteveli olan Arapoğlu lakaplı şahıs anaparayı çalıştırıp nemasıyla mahallenin vergisini öderken dışardan bazı kimseler bu vakıf paraya müdahale ettiklerinden söz konusu müdahaleye izin verilmemesi hakkında Konya müşiri Hacı Ali Paşa ile Kırşehir nâibi ve belde müftüsüne, Hâcegân-ı Divan-ı Hümayun'dan Kırşehir Muhassılı Mustafa Efendi ve sair meclis azalarına hüküm gönderilmiştir.

Câmi-i Kebir Vakfı

Vaizlik görevini bırakan şahsın yerine berat ile başkası tayin edilmiştir. Söz konusu görevi layıkıyla yapmalarına yardımcı olmaları ve başkasına müdahale ettirmemeleri hakkında ilgili yerin nâibine, müftüsüne ve meclis azalarına hitaben hüküm gönderilmiştir.⁷⁹

Develü kazasında bulunan Câmi-i Kebir vaizliği görevini bırakan Abdülkadir ve Seyyid Ahmed Halife'nin yerine Evkaf-ı Hümayun nazırının münasip görmesiyle Seyyid Hasan ile Seyyid Mehmed berat ile tayin edilmişlerdir. Söz konusu görevi layıkıyla yapmalarına yardımcı olunması ve dışardan müdahale ettirilmemesi hakkında Kayseriye ve çevresi Muhassılı Hafız Reşid Efendi ile Kayseriye ve Develü nâib ve müftüsüyle meclis azalarına hitaben hüküm gönderilmiştir.⁸⁰

Sonuç ve Değerlendirme

Türk-İslâm tarih ve medeniyetinde önemli bir müessese olarak vakıf, 8. yüzyılın ortalarından 19. yüzyılın sonlarına kadar bütün İslâm ülkelerinin sosyal, ekonomik, dini, kültürel hayatında son derece etkili olmuştur.

Vakıf müessesesi, Osmanlı topraklarının bulunduğu her yerde süratle yayılmaya başlamış; vakıflar marifetiyle câmiler, mescidler, türbeler, tekkeler, zâviyeler, ribâtlar, kervansaraylar, köprüler, mektepler, kütüphaneler, hamamlar, misafirhaneler, çeşmeler, sebiller, sulama kanalları, hastaneler ve imaretler gibi eserler vücuda getirilmiştir.

Osmanlı hâkimiyetine geçmesinden itibaren Karaman coğrafyasının her köşesinde mevcut olan vakıf eserleriyle Türk/İslam varlığı da kesintisiz devam etmiştir.

Tutulduğu dönemin tarihine dair pek çok bilgiye ulaşabildiğimiz arşiv kaynakları içerisinde yer alan Ahkâm Defterlerinden 1836-1842 tarihlerini kapsayan 35 Numaralı Karaman Ahkâm Defteri'nde bulunan belgeler/hükümler incelendiği takdirde Karaman Eyaleti'nin sosyal, ekonomik, dini, idari ve kültürel yapısıyla ilgili önemli tespitler yapmak mümkündür.

1836-1842 tarihli Karaman Ahkâm Defteri'nde 34 kayıtlı vakıf ismi tespit edilmiştir. Kayıtlardan vakıflarla ilgili olarak mahkemeye intikal etmiş kayıtlardan en fazla meselenin Tımar sahipleri arasında yaşanmış olduğu göze çarpmaktadır. Tımar sahipleri ya işleme hakkına sahip oldukları yerlerin gelirlerine razı olmamış ya da hasılat toplama konusunda kendi aralarında anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Mahkemeye gelen şikâyet üzere, sorunun kanun ve nizama uygun şekilde çözümü için vakfın bulunduğu yere hüküm gönderilmiştir. Vakfa, dışarıdan yapılan haksız müdahaleler de şikâyet konusu olmuştur. Yine şikâyet üzere vakfı işletenlerden vergi talep edilerek rencide edilmelerinin engellenmesine dair hükümler gönderilmiştir. Bunlardan başka, vakıf köyleri ve hayratlar ile ilgili meseleler, vakıf görevlilerinin ücretleri ile alakalı hükümler, vakfa görevli tayini hususunda çıkan anlaşmazlıklar, Evlâdiyet ve meşrutiyet vakıflarına yapılan haksız müdahaleler Ahkâm Defteri kayıtlarına yansıyan konular arasında yer almaktadır.

Defterde pek çok zâviye vakıflarının adı zikredilmektedir. Bilindiği gibi 13. yüzyılın ortalarından itibaren, Anadolu'nun tümünde şehir ve köylerde çeşitli tarikatlara mensup olan Türk dervişleri, zaviyeler kurarak Anadolu'nun hızla Türkleşmesine ve İslamlaşmasına büyük katkı sağlamışlardır. Ahi, Şeyh, Hoca, Hacı, Dede, Sultan, Abdal gibi unvanlar taşıyan hayırsever Müslümanlar Anadolu'nun hemen her yerinde açtıkları bu hayır kurumları sayesinde yardıma muhtaç olan halkın da ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Aynı anlayışın 19. yüzyılda da faal olarak devam ettiğini göstermesi bakımından önemli bir müessese olarak zâviyelerden sonra defterde rastlanan diğer bir vakıf müessesesi ise imaretlerdir. Bu kayıtlardan imaretlerin medrese öğrencilerine, fakirlere,

⁷⁹ BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 163/1.

⁸⁰ Karaman Ahkâm Defteri'nde, sehven kaydedildiği anlaşılan Sivas'ın Niksar Nahiyesi'nde bulunan *Sikûriye Zâviyesi Vakfı* geçmektedir. Bkz. BOA. A.DVNS. AHK. KR. d. 0035, 81/2.

kimsesizlere ve yolculara ücretsiz yemek dağıtılan mekanlar olarak Karaman'da fiilen hizmet verdikleri anlaşılmaktadır.

Son olarak; Karaman Ahkâm Defteri'ndeki kayıtlardan 19. yüzyılın ilk yarısında nizaya yol açan muhtelif konuların yanı sıra sosyal hayatta önemli hizmetleri yerine getiren vakıf müessesesinin işleyişinde ortaya çıkan bir anlaşmazlığın hakka-hukuka uygun olarak halledilmesi konusunda verilen hükümlerden hareketle Osmanlı Devleti'nin "bir sosyal ve hukuk devleti" olduğu söylenmelidir.

Kaynaklar

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), A. {DVNS. AHK. KR. d.} Gömlek No: 35 (1252 Ca 29/1257 Za 29).
- Aköz, Alaaddin, "Şer'iyeye Sicillerine Göre" XVI. Yüzyıl Sonu ile XVII. Yüzyıl Başlarında Karaman, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1987.
- Birekul, Mehmet, "Anadolu Selçuklu Devleti'nde Eğitim ve Konya Medreseleri". *Mecmua: Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 3, sy. 5 (2018), ss. 85-98.
- Çınar, Hüseyin ve Koyuncu Kaya, Miyase, *Vakıflar Kaynakçası*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2015.
- Çoşkun, Fahri, "888/1483 Tarihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri", *Vakıflar Dergisi*, sy. 33 (2010), ss. 15-52.
- Devellioğlu, Ferit, "Vakf", *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2013.
- Erdoğan, Mehmet Akif, "Kanuni'nin İlk yıllarında Karaman Vilayeti", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. VIII/ sy. 1 (1993), ss. 37-50.
- Erdoğan, Mehmet Akif, *Osmanlı Yönetiminde Beyşehir Sancağı (1522-1584)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006.
- Eser, Mevlüt, *Ermenek Kazası ve Köyleri Vakıf Eserleri*, Çizgi Kitabevi, Konya 2012.
- Gökbilgin, Tayyib, "XVI. Asırda Karaman Eyaleti ve Lârende (Karaman) Vakıf ve Müesseseleri", *Vakıflar Dergisi*, sy. 7 (1968), ss. 29-38.
- Göyünç, Nejat, "Osmanlı Devleti'nde Taşra Teşkilâtı (Tanzimata Kadar)", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. VI/ sy. 31 (1999), ss. 77-88.
- Günay, Hacı Mehmet, "Vakıf", *İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı yayını, C. XXXXII (Ankara 2012), ss. 475-479.
- İnalcık, Halil, "Şikâyet Hakkı: 'Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzar'lar", *Osmanlı Araştırmaları*, 7/8, (İstanbul 1998), ss. 33-54.
- İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Çev. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.
- Kanar, Mehmet, "Vakf" *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul 2008.
- Koçer, Doğan, *Karaman Temettü'ât Defterleri H. 1256-1261/M. 1840-1844*, C. I, Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Karaman 2007.
- Konyalı, İbrahim Hakkı, , *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Karaman Tarihi: Ermenek ve Mut Âbideleri*, Baha Matbaası, İstanbul 1967.
- Köprülü, Mehmet Fuad, "Vakıf Müessesesinin Hukukî Mahiyeti ve Tarihî Tekâmülü", *Vakıflar Dergisi*, sy. 2 (1942), ss. 1-37.
- Kramers, Johannes Heindrik, "Karaman", *İslâm Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı yayını, C. VI (İstanbul 1977), ss. 309-311.
- Kurt, Mehmet, *Eskiçağda Karaman*, Murat Kitabevi, Ankara 2007.
- Mısırlıoğlu, Ahmet, *Karaman Tarihi ve Kültürü-Bir Zamanlar Karaman*, Karaman 2008.
- Mumcu, Ahmet, "Divân-ı Hümâyün", *İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı yayını, C. IX (Ankara 1994), ss. 430-432

- Öncel, Fernaz, “Osmanlı Bedestenleri Bağlamında; Kayseri Hançerli Sultan Vakfı Bedesteni”, *Megaron: Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, C. IX/ sy. 1 (2014), ss. 55-69.
- Özel, Ahmet, “Ahkâm”, *İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı yayını, C. I (Ankara 1988), ss. 550-551.
- Öztürk, Nazif, “Evkâf-ı Hümâyün Nezareti’nin Kuruluş Tarihi ve Nâzırların Hal Tercümelere”, *Vakıflar Dergisi*, sy. 15 (1982) ss. 89-101.
- Öztürk, Nazif, *Elmalılı M. Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
- Öztürk, Nazif, *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983.
- Öztürk, Rıdvan, “Dediği Sultan Adı ve Bir Yerelleştirme Örneği: Dedegi-Dediği”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, sy. 74 (2015), ss. 119-130.
- Pakalın, Mehmet Zeki, “Vakıf” *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983.
- Sahillioğlu, Halil, “Ahkâm Defteri”, *İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı yayını, C. I (Ankara 1988), ss. 551.
- Sapancalı, Hüseyin Hüsnü, *Karaman Ahval-i İctimaiyye Coğrafiyye ve Tarihiyyesi 1338 R./1341 H.*, C. I, Yay. İbrahim Güler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993.
- Sezen, Tahir, *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın Nu: 26, Ankara 2017.
- Sümer, Faruk, “Karamanoğulları”, *İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı yayını, C. XXIV (Ankara 2001), ss. 454-460
- Şafakçı, Hamit, “Belviran Kazası Tekke ve Zâviyeleri (1476-1876)”, *Vakıflar Dergisi*, sy. 45 (2016), ss. 59-91.
- Tarım, Cevat Hakkı, *Tarihte Kırşehir-Gülşehir: Babailer-Ahiler-Bektaşiler*, Yeniçağ Matbaası, İstanbul 1948.
- Tekindağ, Şehabettin, “Son Osmanlı-Karaman Münasebetleri”. *Tarih Dergisi*, C. XIII/ sy. 17-18 (1963), ss. 43-76.
- Temelkuran, Tefvik, *Divan-ı Hümâyün Mühimme Kalemi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeniçağ Tarihi Kürsüsü, Bitirme Tezi, İstanbul 1969-1970.
- Tok, Özen, *XIX. Yüzyıl Ortalarında Kayseri Vakıflarının Arazi Gelirleri*, Çizgi Kitabevi, Konya 2015.
- Tuncel, Metin, “Karaman”, *İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı yayını, C. XXIV (Ankara 2001), ss. 444-447.
- Uca, Alaattin, ÜLKER, Aytunç, “1917 Tarihli Karaman-Konya-Ereğli Haritası ve Değerlendirilmesi”, *History Studies: International Journal of History*, 5/2 (Mart 2013), ss. 443-470.
- Uysal, Abdullah, ALODALI, Necati ve DEMİRCİ, Musa, *Dünü ve Bugünüyle Karaman: Kültür, Tarih, Coğrafya, İlçe, Kasaba ve Köyler*, Karaman Yunus Emre Kültür Derneği Yayınları, Konya 1992.
- Uz, Mehmet Ali, “Selçuklu, Karamanoğlu Ve Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri”, *Akademik Sayfalar*, 14/25 (2014), ss. 386-399.
- Uzluk, Feridun Nafiz, *Fatih Devrinde Karaman Eyâleti Vakıfları Fihristi*, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara 1958.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, “Karamanoğulları Devri Vesikalarından İbrahim Bey’in Karaman İmaretine Vakfiyesi”, *Belleten*, 1/1 (1995), ss. 56-164.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1984.
- Ülken, Hilmi Ziya, “Vakıf Sistemi ve Türk Şehirciliği”, *Vakıflar Dergisi*, sy. 9 (1974), ss. 13-39.
- Yediyıldız, Bahaeddin, “Sosyal Bütünleşme Açısından Türk vakıfları”, *Vakıf Haftası Dergisi*, sy. 1 (1984), ss. 34-36.

Teleke, S. (2019), 1836-1841 Tarihli Karaman Ahkâm Defteri Kayıtlarında Vakıflar, AUSB, 2 (3), 45-67

Yediyıldız, Bahaeddin, “Vakıf”, *İslâm Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı yayını, C. XIII (İstanbul 1986), ss. 153-172.

Yörük, Doğan, “XV. Yüzyılda Karaman Topraklarında Ahiler ve Ahi Vakıfları”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 20 (2008), ss. 665-684.

1836-1841 Tarihli Karaman Ahkâm Defteri'nde kaydedilen hükümlerin konularına göre tasnifi şöyledir:

Hüküm Konusu	Hükümün Yer Aldığı Sayfa/Hüküm Numarası	Toplam
Borç/Alacak-Verecek Meseleleri	1/1, 2/2, 4/1, 7/2, 8/1, 10/1, 10/3, 14/1, 16/2, 16/4, 22/4, 23/2, 23/3, 24/1, 24/2, 29/1, 35/4, 37/1, 37/2, 42/2, 42/3, 47/1, 50/1, 51/1, 63/1, 66/2, 67/4, 68/4, 84/2, 85/3, 89/3, 92/3, 96/2, 104/2, 107/2, 109/1, 111/3, 113/1, 114/2, 117/2, 118/1, 122/1, 122/2, 123/4, 129/1, 130/2, 134/4, 135/1, 135/3, 137/1, 139/1, 139/2, 143/2, 153/2, 156/1, 156/2, 157/1, 159/2, 169/2, 170/2, 171/1, 171/3, 172/2, 172/3, 174/2, 175/1, 175/2, 176/3, 177/2, 178/2, 179/2, 180/1,	72
Mülk ve Arazi (Mezraa, Tarla, Bağ, Bahçe, Otlak, Koru) ile İlgili Meseleler	2/1, 2/4, 2/5, 6/1, 7/1, 8/4, 9/4, 18/3, 20/3, 21/2, 23/1, 29/2, 30/1, 31/1, 31/2, 32/1, 35/2, 39/4, 40/2, 41/2, 42/4, 45/1, 46/2, 50/2, 61/1, 63/3, 69/2, 69/3, 69/4, 71/3, 72/2, 82/1, 84/3, 88/2, 103/1, 105/1, 105/2, 109/3, 110/1, 110/3, 111/1, 112/2, 122/3, 123/1, 125/1, 125/3, 128/5, 125/5, 126/3, 126/4, 127/2, 128/1, 131/4, 132/1, 132/3, 134/2, 136/1, 137/2, 140/1, 146/1, 149/2, 152/2, 152/3, 153/1, 155/1, 159/1, 165/1, 172/1, 173/2, 177/1, 177/3, 179/3	71
Miras ile İlgili Meseleler	8/1, 8/2, 13/2, 18/1, 19/2, 22/1, 22/2, 26/3, 38/2, 38/3, 52/1, 56/1, 64/2, 64/4, 65/2, 70/3, 73/2, 74/1, 75/2, 76/1, 79/1, 79/3, 82/1, 82/3, 84/1, 88/1, 89/2, 95/3, 98/3, 99/2, 100/1, 104/1, 109/2, 113/3, 119/2, 120/3, 121/2, 121/4, 129/2, 130/1, 131/1, 133/1, 148/1, 149/1, 152/4, 154/1, 163/2, 166/1, 166/3, 167/3	50
Vergi ile İlgili Meseleler	3/1, 16/1, 20/1, 20/2, 21/1, 24/3, 27/2, 30/4, 33/3, 36/1, 39/3, 59/2, 64/1, 65/1, 65/3, 67/2, 68/2, 69/1, 70/1, 71/2, 78/1, 79/2, 83/1, 85/2, 87/3, 93/2, 95/1, 98/1, 99/4, 104/3, 105/4, 105/5, 106/3, 114/3, 119/1, 120/1, 123/3, 136/2, 138/1, 152/1, 156/3, 157/2, 161/2, 161/3, 169/1, 170/1, 174/1	47
Vakıf ile İlgili Meseleler	4/2, 5/1, 8/2, 10/1, 13/1, 14/2, 17/2, 18/5, 21/3, 27/1, 33/2, 34/1, 40/3, 43/3, 46/1, 46/3, 48/1, 49/2, 53/2, 55/1, 57/2, 59/1, 60/1, 62/1, 62/2, 66/1, 70/2, 74/2, 77/1, 78/2, 80/2, 81/2, 83/3, 90/1, 96/3, 97/2, 115/1, 117/3, 124/1, 124/2, 128/6, 144/1, 145/2, 150/1, 163/1, 178/3	46
Asayiş ve Eşkîyalık (Gasp, Yağma, Soygun Dolandırıcılık, Zulüm, Şantaj, İftira, Yaralama, Cinayet) İlgili Sorunlar	8/3, 9/1, 9/2, 9/3, 11/1, 11/2, 12/1, 22/3, 23/4, 30/2, 30/3, 33/1, 35/1, 63/2, 67/3, 67/5, 67/1, 68/1, 68/3, 75/1, 77/2, 82/2, 87/1, 87/2, 92/2, 95/2, 98/2, 105/3, 116/1, 120/2, 124/3, 131/2, 132/4, 140/3, 141/1, 148/2, 153/3, 160/1	38
Toprak (Has/Zeamet/Timar) ile İlgili Meseleler	2/3, 11/3, 17/1, 28/1, 28/2, 34/1, 36/2, 41/1, 43/1, 43/2, 47/2, 49/1, 71/1, 72/1, 72/3, 73/3, 75/3, 77/3, 85/1, 85/4, 101/1, 101/2, 108/1, 110/2, 112/1, 113/2, 116/2, 143/1, 147/2, 171/2	30

Su ile İlgili Meseleler	2/2, 15/1, 16/3, 26/1, 31/3, 39/1, 45/2, 57/1, 58/1, 74/3, 121/3, 124/4, 125/2, 126/1, 128/3, 135/2, 138/2, 142/1, 145/1, 155/2, 158/1, 176/1, 176/2, 179/1	24
Çeşitli Sebeplerle Rahatsızlık Verilmesi ile İlgili Meseleler	10/2, 80/1, 81/1, 83/2, 89/1, 106/2, 107/1, 119/3, 128/4, 130/3, 131/3, 133/2, 134/1, 140/2, 161/1, 173/1	16
Ortak Kullanılan Alanlar (Mera/Orman) ile İlgili Meseleler	38/1, 39/2, 93/4, 127/1, 154/2, 160/2, 162/1, 162/2, 163/3, 164/1, 165/2, 166/2, 167/1, 168/1	14
Yöneticiler ile Halk Arasındaki Meseleler	45/3, 52/2, 53/1, 88/3, 91/1, 91/2, 92/1, 93/3, 103/2, 103/3, 107/3, 119/4	12
Değirmen ile İlgili Meseleler	40/1, 64/3, 93/1, 97/1, 99/3, 102/1, 117/1, 125/4, 132/2, 167/2	10
Evlilik/Boşanma/Na faka ile İlgili Meseleler	1/2, 2/1, 7/3, 96/1, 101/3, 111/2, 114/1, 134/3, 141/2, 142/1	10
Vazifeye Müdahale Edilmesi	18/2, 18/4, 18/5, 76/2, 126/2	5
Komşular Arasındaki Anlaşmazlıklar	42/1, 121/1, 147/1, 178/1	4
Esnaf ile İlgili Meseleler	142/2, 151/1, 158/2	3
Mahkeme Kararına Riayet Edilmemesi	149/3, 179/4	2
Hisse Anlaşmazlığı	35/3, 73/1	2
Hudut Anlaşmazlığı	26/2, 94/1	2
Keten Tohumunun Zaptı	128/2, 136/3	2
Kilise'ye Zarar Veren İnşaatın Engellenmesi	123/2	1
Hamamın Çevreye Zarar Vermesi	99/1	1
Çeşme Yapılması İçin Müracaat Edilmesi	32/2	1
Ermeni Ve Rum Halkın Mezarlık Yeri Anlaşmazlığı	102/2	1
Ermeni Halkın Kendileri İçin Yazıcı Talebi	106/1	1
Yol Geçiş Hakkı Anlaşmazlığı	129/3	1
Yalan Beyan	19/1	1

TOPLAM	467
--------	-----

EK-2

1836-1841 Tarihli Karaman Ahkâm Defteri'nde yer alan vakıf kayıtları:

ayı	Vakfın Adı	Vakfın Bulunduğu Sancak/Kaza, Nahiyeye, Karye	Sayfa/Hüküm Numarası
	Abdal İlyas Zâviyesi Vakfı	Niğde /Develi Nahiyesi, Kızık Karyesi	57/2
	Abdal Süleyman Zâviyesi Vakfı	Kayseriye/Kenar Irmak Nahiyesi	66/1
	Ahi Evren Zâviyesi Vakfı	Kırşehir/Gökder Karyesi	74/2, 124/1, 128/6
	Ahmed Aşir Vakfı	Konya/Larende Nahiyesi	145/2
	Âşık Paşa Zâviyesi Vakfı	Kırşehir/Günyüz ü Nahiyesi	53/2, 62/1, 62/2
	Bekir Mehmed Şah Çelebi bin Mevlâna Seyyid Sinan Vakfı	Niğde/Anduğu Nahiyesi	83/3
	Beyhan Sultan Evkâfı	Kırşehir/Kököz Nahiyesi	8/2
	Dedeği Zâviyesi Vakfı	Konya/Ilgın Nahiyesi	43/3
	Hacı Bektaş Zâviyesi Vakfı	Kırşehir/Konur Nahiyesi	90/1
0	Hacı Muslihiddin Perdi-zade Vakfı	Kayseriye/Sahra Nahiyesi	48/1
1	Hâfız Es-Seyyid Kemaleddin Vakfı	Konya	14/2
2	Hançerli Sultan Vakfı Şerifesi	Kayseriye	33/2
3	Hazinedâr Yusuf'un Dâru'l-Hıfz Vakfı	Akşehir/Ilgın Nahiyesi	43/3
4	Hızır İlyaslık Zâviyesi Vakfı	Konya	14/2
5	Hunad Hatun Vakfı	Niğde/Ürgüb Nahiyesi	60/1, 117/3
6	Huriye Hatun Zâviyesi Vakfı	Niğde/Bor Kazası	13/1
7	Hüseyin Melik Bey Evkâfı	Konya/Ereğli Nahiyesi	80/2

8	İbrahim Bey İmâreti Vakfı	Niğde/Nevşehir Nahiyesi	4/2, 10/1, 97/2, 115/1
9	Ketenci Baba Zâviyesi Vakfı	Konya/Larende Nahiyesi	145/2
0	Mahdumzâde Evlâdı Vakfı	Konya/Sahra Nahiyesi	77/1
1	Mandi Hatun Türbesi Vakfı	Akşehir/Hasandağ Nahiyesi	49/2
2	Medîne-i Münevvere Vakfı	Niğde/Kırmelik Nahiyesi	5/1, 55/1, 144/1
3	Mehmed Çelebi Vakfı	Kırşehir	46/3
4	Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Vakfı	Konya/Sahra Nahiyesi	96/3
5	Muhterem Hatun'un Evladı Vakfı	Kırşehir	150/1
6	Pehlivan Gazi Zâviyesi Vakfı	Niğde/Şamardı Nahiyesi	78/2
7	Sadri Zâviyesi Vakfı	Kırşehir/Konur Nahiyesi	59/1
8	Seyfiye Medresesi Vakfı	Konya/Sahra Nahiyesi	77/1
9	Şeyh Ali Baba Zâviyesi	Kırşehir/Mucur Kazası	21/3
0	Şeyh Çoban Zâviyesi Vakfı	Niğde/Develi Nahiyesi	78/2
1	Şeyh Emin Dede Vakfı	Akşehir/Issıkal Nahiyesi	178/3
2	Şeyh Turasan Zâviyesi Vakfı	Niğde/Ürgüb Nahiyesi	60/1, 117/3
3	Şeyh Yalıncağ (Dede) Zâviyesi Vakfı	Konya/Belviran Nahiyesi	46/1
4	Tat Ahmed Mahallesi Mescidi Vakfı	Niğde	18/5